

Výskyt kyberšikany na sídlištních základních školách

Bc. Marek Prokop

Diplomová práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Marek Prokop**
Osobní číslo: **H120325**
Studijní program: **N7501 Pedagogika**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Výskyt kyberšikany na sídlištních základních školách**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek vztahujících se k problematice šikany, kyberšikany a lokálního prostředí.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BENDL, Stanislav. Prevence a řešení šikany ve škole. Praha: ISV, 2003. ISBN 80-86642-08-9.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

JIROVSKÝ, Václav. Kybernetická kriminalita: nejen o hackingu, crackingu, virech a trojských koních bez tajemství. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1561-2.

KOLÁŘ, Michal. Bolest šikanování. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X.

KOLÁŘ, Michal. Nová cesta k léčbě šikany. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5.

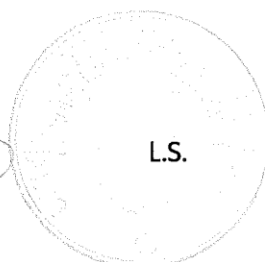
Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Eva Machů, Ph.D.**
Ústav školní pedagogiky

Datum zadání diplomové práce: **15. ledna 2014**

Termín odevzdání diplomové práce: **18. dubna 2014**

Ve Zlíně dne 15. ledna 2014

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

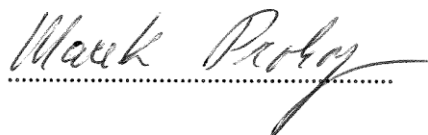
Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- беру на ве́домі́, же дипломо́ва́ пра́це бу́де уло́жена в электро́нко́е подо́бе в универзитні́м інформа́ці́ннм систе́му досту́пна к на́hlednutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 14. 4. 2014

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Abstrakt česky

V teoretické části diplomové práce jsou ve třech kapitolách popsány pojmy jako šikana, kyberšikana, kyberprostor a další pojmy spojené s tematikou kybešikany.

Praktická část obsahuje výzkum výskytu kyberšikany na sídlištních základních školách ve městech Hodonín a Zlín. V obou městech byly vybrány 4 základní školy na sídlištích, ve kterých bylo u žáků 8. tříd provedeno dotazníkové šetření. Výsledky budou zpracovány do tabulek a grafů a budou díky nim verifikovány nebo falzifikovány hypotézy a zodpovězeny výzkumné otázky.

Klíčová slova:

Šikana, Kyberšikana, Prostředí, Internet, Kyberprostor

ABSTRACT

Abstrakt ve světovém jazyce

In the theoretical part of the thesis is in three chapters describe concepts such as bullying, cyberbullying, cyberspace and other terms related to the theme cyberbullying. The practical part includes research on the incidence of cyberbullying housing elementary schools in towns Hodonín and Zlín. In both cities were selected four elementary schools in the neighborhoods in which the pupils were eighth classes conducted a questionnaire survey. Results will be processed into tables and graphs through them and they verified or falsified hypotheses and answer the research questions.

Keywords:

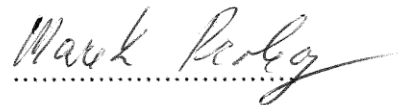
Bullying, Cyberbullying, Environment, Internet, Cyberspace

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Výskyt kyberšikany na sídlištních základních školách“ zpracoval samostatně, s použitím literatury a pramenů uvedených v seznamu literatury.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Zlín 14. 4. 2014

Handwritten signature of Marek Prokop in black ink, written over a dotted line.

Bc. Marek Prokop

Poděkování

Mé poděkování patří **Mgr. Evě Machů, Ph.D.**, a to za vstřícnost, cenné náměty a rady, které mi při zpracování diplomové práce poskytla. Dále mé poděkování patří mé **matce, Mgr. Martině Prokopové**, za veškerou podporu a pomoc při korektuře mé diplomové práce.

Bc. Marek Prokop

OBSAH

ÚVOD.....	11
I TEORETICKÁ ČÁST.....	13
1 ŠIKANA	14
1.1 ŠIKANA JAKO POJEM.....	14
1.2 TYPOLOGIE ŠIKANY	15
1.3 AGRESOR ŠIKANY A OBĚTI ŠIKANY	17
1.3.1 Agresor šikany	17
1.3.2 Oběť šikany	19
1.4 PREVENCE ŠIKANY	20
1.4.1 Primární prevence	20
1.4.2 Sekundární prevence	20
1.4.3 Prevence na úrovni školy	21
1.4.4 Prevence na úrovni jednotlivých tříd	21
1.4.5 Prevence na úrovni jednotlivců	22
2 KYBERŠIKANA	23
2.1 KYBERŠIKANA JAKO POJEM.....	23
2.2 SPECIFICKÉ ZNAKY KYBERŠIKANY	23
2.3 PROSTŘEDKY KYBERŠIKANY	24
2.4 TYPY KYBERŠIKANY	24
2.5 PROJEVY KYBERŠIKANY	24
2.5.1 Happy slapping.....	25
2.5.2 Kybergrooming	25
2.5.3 Krádež identity	27
2.5.4 Vydírání pomocí mobilního telefonu nebo Internetu.....	27
2.5.5 Natáčení videí a jejich následné zveřejňování	28
2.5.6 Posílání urážlivých zpráv nebo pomluv	28
2.6 ÚTOČNÍCI A OBĚTI KYBERŠIKANY	29
2.6.1 Typy kyberagresorů	29
2.7 NEBEZPEČÍ KYBERŠIKANY	31
2.7.1 Dopad kyberšikany na psychiku jedince	31
2.8 KYBERŠIKANA VERSUS TRADIČNÍ ŠIKANA	32
2.9 OCHRANA PŘED KYBERŠIKANOU	33
2.9.1 Zásady předcházení kyberšikaně.....	33
2.9.2 Řešení problému kyberšikany	35
2.10 INTERNETOVÝ SLOVNÍČEK.....	36
2.11 STATISTIKY KYBERŠIKANY V ČESKÉ REPUBLICCE	38
3 PROSTŘEDÍ.....	40
3.1 KYBERPROSTOR JAKO POJEM.....	41
3.2 DEFINICE PROSTŘEDÍ.....	44
3.2.1 Lokální prostředí	45
3.2.1.1 Městské prostředí	46
3.2.1.2 Sídliště	46

3.2.2	Regionální prostředí	46
II	PRAKTICKÁ ČÁST	48
4	VÝZKUMNÁ ČÁST	49
4.1	CÍLE VÝZKUMU	49
4.1.1	Dílčí díle.....	49
4.2	HLAVNÍ VÝZKUMNÁ OTÁZKA	49
4.2.1	Dílčí výzkumné otázky	49
4.3	STANOVENÍ HYPOTÉZ	50
4.4	POJETÍ VÝZKUMU	50
4.5	VÝBĚR RESPONDENTŮ	50
4.6	ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT.....	51
4.6.1	Analýza hypotéz.....	51
4.6.2	Analýza dílčích výzkumných otázek	51
4.7	LIMITY VÝZKUMU	52
5	ANALÝZA VÝSLEDKŮ A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	53
6	ANALÝZA VÝSLEDKŮ K OVĚŘOVÁNÍ HYPOTÉZ	64
7	SHRNUTÍ VÝZKUMU.....	67
	ZÁVĚR	70
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	71
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	74
	SEZNAM OBRÁZKŮ	75
	SEZNAM TABULEK.....	76
	SEZNAM PŘÍLOH.....	77

ÚVOD

V každé epoše lidského bytí dochází z něčí strany ke zneužívání moci ve svůj prospěch, zadostiučinění, či radost. V běhu staletí se vždy našli lidé, kteří se nestyděli týrat a ponižovat druhé jen proto, aby sami sobě nebo někomu jinému dokázali, že jsou důležitější, než jejich oběti. Stávalo se tak ze strachu, nenávisti, závisti či prosté nudy. Neexistuje snad nikdo, kdo by se alespoň jednou v životě nesetkal s cizí snahou o jakékoliv zranění, ponižení, potrestání, zesměšnění nebo znevážení jeho osoby. Takové snahy jsou však o to horší, jsou-li promyšlené, systematické a gradující. Tedy snahy, které jsou typické pro šikany, jenž je v současnosti hojně diskutovaným (a právem silně negativně vnímaným) fenoménem. V dřívějších dobách bylo obtížně proveditelné, ba někdy až nemožné, aby agresor své oběti ubližoval jinak, než prostřednictvím přímého kontaktu s ní. Ať to zní jakkoliv absurdně, tento fakt situaci citelně „zlehčoval“. S nástupem digitálního věku a rozvoje komunikačních technologií se však objevuje nová forma agrese – kyberšikana, jejíž cíle jsou podobné (či stejné) jako u „tradiční“ šikany. Jen s tím rozdílem, že k realizaci svých plánů užívá agresor již zmíněné moderní komunikační technologie. Jelikož dnes bychom velmi obtížně hledali malé dítě, které nevlastní mobilní telefon, počítač, notebook či interaktivní tablet s připojením k internetu, je velmi pravděpodobné, že výskyt kyberšikany ve všech věkových kategoriích nebude zanedbatelný. Rychlost, anonymita, snadnost, pohodlnost – to jsou jen některé z faktorů, které umožňují a také umocňují negativní aktivity potenciálních i reálných agresorů, kteří hledají, případně již kompromitují, své oběti. Skutečnost, že kyberagresor může útočit na svou oběť kdekoliv, kdykoliv a prakticky jakkoliv, dává vzniknout oprávněným obavám o lidské bezpečí, soukromí, důstojnost i interpersonální vztahy. Již pouhé psané věty, adresované přímo oběti či ostatním lidem, mající za cíl narušit některou z již uvedených lidských potřeb, mohou vést až k nejhorším možným scénářům. A co teprve fotografie (byť často vytržené z kontextu) či audiovizuální záznamy?

Dlouhá léta platilo, že šikana se objevuje spíše ve velkých lidských společenstvích, která poskytnou agresorovi určitou záštitu v podobě anonymity. Typickým příkladem dnešní doby jsou základní školy na sídlištích, které navštěvují relativně velké počty žáků a kde je téměř ideální prostředí pro rozvoj šikany. Jenže ona současnost se vyznačuje možnostmi každého jedince dosáhnout mnohem dále než dřív, právě prostřednictvím zmíněných moderních technologií. Maže moderní komunikační technika tento fenomén a přetváří ho na jiný, mnohem globálnější? Je kyberšikana rozvinutější v krajském či okresním městě?

Zajišťují základní školy u tohoto fenoménu dostatečnou prevenci? Těmito problémy se budu zabývat v mé diplomové práci.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ŠIKANANA

Šikana není pouze záležitost spadající do oblasti pedagogiky, ale jde o komplexní problém psychologický, sociologický a mravní. Nejedná se pouze o jev spojený se školou a rovněž se netýká jen věkové skupiny dětí a mládeže, ale zahrnuje celé věkové spektrum. S šikanou se můžeme setkat jak ve všech stupních škol, mateřské škole, v rodině, v zařízeních ústavní výchovy, sportovním klubu, ve vězení, v armádě, v zaměstnání (Bendl, 2003).

1.1 Šikana jako pojem

Mnohé jazyky nemají pro šikanu své vlastní slovo a často se drží anglického termínu „bullying“. Mnohé země ji označují obecnými pojmy, jako jsou hrubost či agrese na školách (Kyriacou, 2005).

Průcha, Walterová a Mareš (2003, s. 238), uvádějí definici šikany ve svém Pedagogickém slovníku jako: „Fyzické, psychické či kombinované ponižování až týrání žáků obvykle jinými žáky, vzácněji dospělými. Probíhá buď v dyádě, nebo ve skupině. Iniciátory šikanování bývají žáci vyšších ročníků, žáci starší, fyzicky vyspělejší, žáci osobnostně či sociálně narušení.“

Stanislav Bendl (2003) šikanu řadí mezi patologické formy mezilidského soužití a říká, že v případě šikany se jedná o agresivní jednání, prostřednictvím kterého si šikanista způsobováním fyzických či psychických útrap sjednává nebo udržuje převahu nad svou obětí. Cílem agresora je získat pocit převahy, moci a určité výhody nad ostatními. Šikanu stručně popisuje jako fyzické nebo psychické, popřípadě kombinované ponižování, až týrání slabších jedinců silnějšími, s cílem jim ublížit, ohrozit nebo zastrašit. Mezi základní typy šikany můžeme zařadit slovní agresi, fyzickou agresi, příkazy, krádeže a ničení věcí.

Další z autorů, Chris Kyriacou (2005, s. 26), definuje šikanu jako: „Trvalé agresivní jednání jednoho žáka vůči druhému s úmyslem způsobit oběti utrpení.“

Říčan a Janošová (2010, s. 137) udávají dle Dana Olweuse definici školní šikany, z níž budu i nadále v práci vycházet, jelikož je z mého pohledu nejvýstižnější, jako: „Žák, resp. student, je šikanován čili viktimizován, když je vystaven, opakovaně a po určitou dobu, negativním akcím ze strany jednoho nebo více žáků, resp. studentů.“

1.2 Typologie šikany

Dle Bendla (2003) má šikana celou škálu podob. Jedno z kritérií, na základě kterých je možno rozlišovat šikanování skryté a zjevné, představuje „**viditelnost**“ šikany. Skryté šikanování se projevuje sociální izolací oběti a následně jejím vyloučením ze skupiny vrstevníků. **Zjevné šikanování** má podobu fyzického násilí a ponižování, psychického ponižování a vydírání a destruktivních aktivit zaměřených na majetek oběti.

Dále můžeme klasifikovat různé projevy šikanování **podle míry nutné aktivity obětí**. Vynucené chování oběti se projevuje jak pasivním snášením ponižujícího jednání ostatních (nechá po sobě plivat), tak i nedobrovolným vykonáváním činnosti ve prospěch agresora (nosí mu tašku). Rovněž se také člení **dle zdroje, resp. formy útoku**. Mezi **fyzické šikanování** patří např. údery pěstí, strkání, tahání za vlasy, kopání, plivání, sexuální dotýkání. Mezi způsoby **verbálního šikanování** patří např. nadávky, posmívání, rozšiřování drbů a lží o oběti. Za projevy šikany dále taky patří zastrasování násilím, přinucení ke rvačce, odcizení, zničení osobních věcí, omezování svobody pohybu, požadování peněz (Bendl, 2003).

Podle Kyriacoua (2005) útoky šikany mohou být **fyzické** (bití, pošťuchování), **slovní** (nadávky, zesměšňování) a **nepřímé** (hanlivé posunky, vyloučení ze společnosti).

Říčan a Janošová (2010) dělí šikanu na **přímou** a **nepřímou**. Přímá spočívá zejména v násilí všeho druhu. Jde o působení bolesti, ponižující tělesnou manipulaci, poškozování a brání osobních věcí, loupež, slovní napadání a zotročování. Nepřímá šikana pak spočívá v sociální izolaci spolužáka, kterého spolužáci neberou na vědomí, nemluví se s ním a je vylučován z činností skupiny. Tato forma se častěji vyskytuje u dívek a často se kombinuje s přímou.

Kolář (2001) se shoduje s ostatními autory a doplňuje další typy šikany. Za nejpraktičtější považuje tzv. trojdimensionální mapy, dle které člení projevy šikanování na:

1. **přímé a nepřímé,**
2. **fyzické a verbální,**
3. **aktivní a pasivní.**

Pokud zkombinujeme výše uvedené dimenze, vznikne osm druhů šikanování:

1. **fyzické přímé aktivní** (např. kopání, škracení, fackování)
2. **fyzické aktivní nepřímé** (např. ničení osobních věcí oběti, agresor někoho pošle, aby oběť zbil)
3. **fyzické pasivní přímé** (např. fyzické bránění oběti v dosažení jeho cílů)
4. **fyzické pasivní nepřímé** (např. agresor odmítne oběť pustit ze třídy na toaletu)
5. **verbální aktivní přímé** (např. nadávky, posměšky, urážky)
6. **verbální aktivní nepřímé** (např. šíření pomluv, agrese vyjádřena v kresbách, básních)
7. **verbální pasivní přímé** (např. ignorování pozdravů a otázek)
8. **verbální pasivní nepřímé** - např. spolužáci se nezastanou oběti, jestliže je nespravedlivě obviněna z něčeho, co udělali agresori (Kolář, 2001).

1.3. Vývojová stadia šikanování

Podle Koláře (2001) můžeme uvést pětistupňové schéma, zachycující negativní proces, jež narušuje vztahy mezi členy skupiny. Tento proces je opakem budování komunity, jehož cílem je bezpečné soužití a tvořivý přesah osobních individuálních rozdílů.

První stadium: zrod ostrakismu

Jde o mírné, psychické formy násilí, kdy se okrajový člen necítí dobře, není oblíben a uznáván. Ostatní jedinci ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet drobné legrácky. Tato situace je zárodečnou podobou šikanování a může obsahovat riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stadium: fyzická agrese a přitvrzování manipulace

Zde jsou dvě časté příčiny, kdy může ostrakismus přerůst do dalšího vývoje:

1. V náročných situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, ostrakizovaní žáci začnou sloužit jako jeho ventil - právě tehdy manipulace přitvrzuje a objevuje se subtilní fyzická agrese.
2. V jedné třídě se sejde více agresivních asociálních jedinců a od samého počátku používají násilí pro uspokojování svých potřeb.

Třetí stadium: klíčový moment – vytvoření jádra

Pokud se nepostaví pevná hráz tvrdším manipulacím, ale také mnohdy i počáteční fyzické agresí jednotlivců, utvoří se skupina agresorů (úderné jádro). Ti začnou spolupracovat a systematicky šikanovat nejvhodnější oběti. Někdy se stane, že vznikne rovnováha mezi dvěma nejsilnějšími podskupinami a násilí se dočasně zastaví, ale pak může lehce dojít ke zvrtnutí, například po příchodu dalšího agresora nebo typické oběti převedené z jiné školy.

Čtvrté stadium: většina přijímá normy agresorů

Normy agresorů jsou většinou přijímány a stanou se nepsaným zákonem. Nyní získá neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. Následkem toho může ve skupině dojít k šokující proměně. Je to, jako když virus přemůže buňku a ovládne ji.

Páté stadium: totalita neboli dokonalá šikana

Poté, co jsou normy agresorů přijaty členy skupiny, dojde k plnému nastolení totalitní ideologie šikanování tzv. stadia vykořisťování. Jde o rozdělení žáků na dvě sorty lidí ("otrokáře" a "otroky"). Otrokáři využívají na otrocích všechno, co je využitelné a největším důkazem moci nad těmito otroky je to, že jim otrokáři mohou způsobovat bolest, znásilňovat je různými způsoby a oni nejsou schopni se bránit (Kolář, 2001).

Znalost vývojových stádií šikany je důležitá, aby se člověk, který se s určitou formou šikany setká, věděl, v jaké fázi šikany se nachází a uměl se tomuto problému správně postavit.

1.3 Agresor šikany a oběti šikany

Účastníky šikany jsou jak agresoři, tak oběti, přičemž se nemusí jednat pouze o jednotlivé zástupce, ale i o skupiny (např. spolužáci, kamarádi).

1.3.1 Agresor šikany

Dle Koláře (2000) existují tři typy agresorů (iniciátorů):

1. Typ – u prvního typu se jedná o agresory hrubé, primitivní, impulsivní, se silným energetickým přetlakem, kázeňskými problémy, narušeným vztahem k autoritě, někdy zapojených do gangů páchajících trestnou činností. Tito agresoři šikanují nelítostně a tvrdě, vyža-

dují absolutní poslušnost a šikanování používá cíleně k zastrašování ostatních. Pochází z rodiny, kde se často vyskytuje agrese a brutalita rodičů.

2. Typ – druhým typem agresora je slušný, kultivovaný, úzkostný, narcisticky šlechtěný jedinec někdy se sadistickými tendencemi v sexuálním smyslu. Násilí a mučení, jež vykonává, je cílené a rafinované, děje se spíše ve skrytu, bez přítomnosti svědků. Z oblasti rodinné výchovy se často uplatňuje důsledný a náročný přístup, někdy až vojenský dril bez lásky.

3. Typ – u třetího typu agresora se jedná o člověka optimistického, dobrodružného, mluvnického, nezřídka oblíbeného, vlivného a se značnou sebedůvěrou. Tento člověk šikanuje pro pobavení sebe i ostatních. Agresor tohoto typu může trpět citovou deprivací, absencí duchovních a mravních hodnot v rodině.

Pokud jde u agresorů o fyzickou stránku, většinou jde o nadprůměrně tělesně zdatné, silné a obratné jedince, zvláště jestliže jde o chlapce. Nemusí tomu tak ale být pokaždé. Pokud jde o duševní vlastnosti, nemusí vždy u agresorů jít o kompenzování „mindráku“, že je navenek tvrdý právě proto, že trpí pocity méněcennosti, závidí druhým školní výsledky ve školní práci, apod. Výzkumy ukázaly, že agresor má sice horší prospěch než ostatní děti, ale není to příčina jeho násilnictví. Pro agresory je typická touha dominovat, bezohledně se prosazovat, ovládat druhé a ubližovat druhým je pro ně radostí (Říčan, 1995).

U agresorů hrají určitou roli temperamentní dispozice, hlavně vznětlivost, impulzivita a menší citlivost k možným následkům jednání. Aby tyto vlastnosti vedly k agresivitě, musí k nim přistoupit ještě určitý způsob výchovy a tolerance k násilí. Nejvíce dítě poškodí citový chlad, nedostatek vřelého zájmu, lhostejnost, ponižování (Říčan, 1995).

Šikanující žáci se vzájemně od sebe liší a na rozdíl od průměrných žáků, pocházejí z rodin s nedůslednou či přehnaně přísnou výchovou, kde v rodinných vztazích chybí dostatek citu a kde se děti chovají agresivně vůči ostatním (Kyriacou, 2005).

Jde-li o opakované agresivní reakce, vzniká mezi agresorem a obětí intenzivní citový vztah. Na straně agresora jde o pocit moci, pohrdání, převahy a sadistické osobní lásky a na straně oběti především strach a také překvapivě často i silný citový příklon. Ukázalo se, že například lidé, kteří byli jako rukojmí věznění v ponižujících podmínkách, po osvobození neprojevovali k těmto agresorům nenávisť, ale naopak citovou náklonnost. Přáli si, aby nebyli trestáni. Také se ukázalo, že v mnohém převzali jejich názory. Tento jev byl pojmenován jako „stockholmský syndrom“ (Říčan, Janošová, 2010).

1.3.2 Oběť šikany

Kolář (2001) uvádí, pro praktické potřeby prevence, svou typologii obětí:

1. Oběti slabé s tělesným a psychickým handicapem,

2. Oběti silné a nahodilé,

3. Oběti deviantní a nekonformní,

4. Šikanovaní jedinci s životním scénářem oběti.

Obětí se může stát jakýkoliv jedinec, vykazující symptomy, jako např.: odmítání tělesného násilí, snížená sebedůvěra a sebeúcta, zvýšená bojácnost, citlivost, neschopnost se bránit, neoblíbenost v kolektivu, odlišnost od skupinové normy (tělesný handicap, etnická příslušnost, kulturní odlišnost, nižší inteligence, přecitlivělost na svůj nedostatek, vzhled, vyznání). Obětí šikany se také často stávají jedinci, kteří mají zvýšenou inteligenci a dobře se učí. Šikanovanými jedinci se čím dál tím častěji stávají hodní, ukáznění, bezproblémoví žáci. Jana Drtilová rozdělila dnešní oběti do tří základních skupin. První skupinu tvoří jedinci slušní, nositelé toho, co dobrého civilizace přinesla. Druhou skupinu tvoří lidé s vyšší hladinou úzkosti a do třetí skupiny řadí potomky neagresivních či příliš úzkostných rodičů (Bendl, 2003).

Podle Bourceta a Gravillonové (2006) většina agresorů jedná stejně a to tak, že si vyhlédnou snadnou oběť. Není těžké si představit, že si agresor vybere spíše oběť nesmělou a bázlivou, než sebejistou osobu. Nesmělost je vlastnost, která se těžko skrývá, jelikož právě ona ovlivňuje vztahy, způsob mluvy, chování, chůze, zkrátka dá se dobře vycítit už z dálky.

Snadnými oběťmi šikany se stávají např. outsideři třídy, děti bez kamarádů, neschopné se přidružit, poskytnout citovou odezvu, děti neschopné si udržet sympatie dětí i dospělých. Obětem nemusela v raném dětství chybět rodičovská láska či něha, ale spíše nebyly vedeny k samostatnosti a nenaučily se prosazovat v dětském světě (Říčan, 1995).

Nebezpečnost působení šikany spočívá hlavně v její závažnosti a dlouhodobosti. Největší nebezpečí se týká pochopitelně oběti, u které dochází jak k ohrožení somatického, tak psychického zdraví. Potíže objevující se u šikanovaných, lze zařadit do kategorie post-traumatické stresové poruchy, která se projevuje psychickými symptomy (úzkost, depresivní ladění, senzitivní vztahovačnost) a somatizujícími symptomy (poruchy spánku, sva-

lová tenze, snížení imunity, větší sklon k prožívání bolesti). Existuje řada studií, podle kterých se oběť stává v období dospívání a v dospělosti pachatelem násilí. Kumulovaný (druhotný) efekt je dalším dopadem šikany, kdy oběť začne mít pocit, že s ní není něco v pořádku a že je divná, zvláštní. Začne se zabývat sama sebou ve zvýšené míře, až dojde k závěru, že chyba je skutečně v ní a převládne u ní pocit, že si takové zacházení zaslouží (Bendl, 2003).

Jedinci, kteří se stanou obětí dlouhodobé a časté šikany jsou nešťastní, vyvinou se u nich psychické potíže, začnou se vyhýbat škole nebo odmítají do školy vůbec chodit, zhorší se jejich školní prospěch a v extrémních případech mohou být dohnáni k sebevraždě (Kyriacou, 2005).

1.4 Prevence šikany

Podobně jako je tomu u nemocí, tak i u šikany platí, že je mnohem snadnější a účinnější zlu předcházet, než je později odstraňovat nebo proti němu bojovat. Prevence šikany je na místě jak tam, kde k ní dosud nedochází, tak tam, kde k ní prokazatelně došlo. Nebezpečí šikany můžeme snížit především uplatňováním některých zásad, které prospívají jak duševnímu, tak mravnímu vývoji a pomáhají vytvářet dobré vztahy ve škole i v rodině (Říčan, 1995).

1.4.1 Primární prevence

Uplatňuje se v situacích, kdy k šikaně ještě nedošlo. Je založena na výchově harmonické osobnosti dítěte, na informovanosti dětí, rodičů a veřejnosti o šikaně, preventivních aktivitách ve školách nebo na metodě nácviku k překonání únavy a nepohodlí, výchova k nebojácnosti, otužilosti a tělesné zdatnosti. Za nejlepší ochranu proti šikanování se považuje budování přátelských, otevřených a bezpečných vztahů mezi členy školního prostředí (Bendl, 2003).

1.4.2 Sekundární prevence

Uplatňuje se v případech, kdy už k šikaně došlo, kde musí být použita taková opatření k nápravě, aby se problémy znovu neobjevovaly. Nejčastěji sem řadíme včasnou diagnostiku, pedagogická opatření, vyšetření šikany a výchovnou práci s agresory (Bendl, 2003).

1.4.3 Prevence na úrovni školy

Základní podmínkou dobré práce školy je vzájemná solidarita pedagogů a ve vztahu k šikaně to platí dvojnásobně. Jednoduchým, ale účinným preventivním opatřením, je důsledná organizace dozoru. Čím více je pedagogů na chodbách, tím menší šanci agresori mají. Do některých míst je možno školním řádem zakázat přístup. Dalším preventivním prostředkem může být etická výchova zaměřená na šikanu, spočívající v tom, že dětem jsou vštěpovány základní hodnoty, na nichž naše společnost stojí. Dále je nutné otevřeně informovat žáky a rodiče o problému šikany ve školách (Říčan, Janošová, 2010).

Velmi důležitým opatřením proti výskytu šikany jsou preventivní programy, které by neměly chybět na žádné škole. Každá škola může mít svůj vlastní preventivní program, ten ale musí být vždy vypracován tak, aby byl jeho účel naplněn.

Dle Koláře (2001) je úkolem programu co nejdříve odhalit a účinně léčit vzniklé potíže. Na vypracování a schválení programu by se měli podílet všichni pracovníci školy. Jeho součástí by měla být přítomnost školního metodika prevence, depistážní šetření výskytu šikany, režim proti šikanování (např. školní schránka), vhodný způsob seznámení rodičů s bojem proti šikaně. Užitečný může být i informační leták pro rodiče. Chybou školy je, pokud s rodiči o šikaně nemluví. Naprosto nepřijatelné je, když rodiče sami požádají o společné řešení šikany, a škola to odmítne.

1.4.4 Prevence na úrovni jednotlivých tříd

Ke zmapování situace ve třídách, lze doporučit jednou ročně anonymní dotazník, který zjišťuje výskyt šikany ve třídě, případně sociogram. Další účinnou metodou může být charta třídy. Tato metoda spočívá v tom, že pedagog diskutuje s dětmi na téma, jak by se měl učitel chovat k dětem, žáci k němu a žáci navzájem. Děti přitom samy formulují zásady, kterými by se toto chování mělo řídit. Další je tzv. pedagogická komunita, kterou se buduje třídní pospolitost, ve které má každý jedinec své místo a která je partnerem třídního učitele. Jedním ze základních principů je učit žáky, aby si uvědomovali své emoce a rozumně volit, jak tyto projevovali. Výbornou příležitostí k vzájemnému poznání, navázání a upevnění vztahů, důvěry a sounáležitosti jsou víkendové rekreačně zážitkové pobyty pro třídu, za účasti pedagogů i rodičů (Říčan, Janošová, 2010).

1.4.5 Prevence na úrovni jednotlivců

Účinnou prevencí u jednotlivců je individuální sledování potenciálních obětí, především hlavně žáků, kteří už byli v minulosti obětí. Základem je pozorovat tyto děti při běžné školní práci i při výjimečných příležitostech. Třídním učitelům se dobře osvědčují pravidelné individuální rozhovory se všemi žáky. Učitel by se měl starat o žákovy starosti, problémy se spolužáky, plány, radosti. Rozhovory navíc často umožní poznat šikanované dítě (Říčan, Janošová, 2010).

2 KYBERŠIKANA

Kyberšikana je globálním problémem. Řada zemí kvůli ní přijímá nové zákony a bezpečnostní opatření (např. Polsko filtruje na školních sítích přístup k Internetu a zakazuje dětem používat na školách mobilní telefony, Jižní Korea přijímá rozsáhlé restriktivní úpravy ohledně využití Internetu). Některé země už dokonce vytvořily speciální policejní vyšetřovací týmy určené pro boj s kyberšikanou (např. Jižní Korea, kde kyberšikana představuje vážný celospolečenský problém). V USA je kyberšikana od roku 2006 federálním zločinem.

2.1 Kyberšikana jako pojem

„Kyberšikanu (cyberbullying) definujeme jako **zneužití ICT (informačních komunikačních technologií), zejména pak mobilních telefonů a Internetu, k takovým činům, které mají někoho záměrně vyvést z rovnováhy**“ (Rogers, 2011, s. 15).

Jde tedy o jednu z forem šikany. Problémem však je, že děti a mladí lidé za těmito projevy šikany vůbec nemusí vidět. A protože nepoznají, že se jedná o šikanu, neví, jak se s ní vypořádat. Cítí se osamělé a mají mít pocit, že lidé kolem nich jejich problém nepochopí. Je velmi důležité začít se této problematice věnovat, protože obětí kyberšikany neustále přibývá (např. podle studie pro fond Anti-Bullying Alliance se terčem kyberšikany stalo už 22 % mladých lidí (Co je kyberšikana?, 2009).

2.2 Specifické znaky kyberšikany

Rogers (2011) uvádí následující znaky kyberšikany:

- útočníci jsou anonymní,
- mění se profil útočnicků a profil obětí,
- mění se místo a čas útoků,
- ve virtuálním prostředí se lidé chovají jinak, než ve skutečném světě,
- při šíření kyberšikany pomáhá útočnickovi publikum,
- dopady kyberšikany na oběť není snadné rozpoznat,
- kyberšikana může být způsobena i neúmyslně,
- množství případů kyberšikany mluví samo za sebe.

2.3 Prostředky kyberšikany

Toto násilné chování je realizováno především prostřednictvím Internetu a mobilního telefonu. Za klasické rozdělení komunikačních forem využívaných ke kyberšikaně podle článku „O kyberšikaně“ (2013) považujeme:

- textové zprávy prostřednictvím mobilních telefonů,
- fotografie a videoklipy zachycené přes kamery mobilních telefonů a následně zveřejněné na Internetu,
- telefonní hovory,
- e-mailové zprávy,
- chatové místnosti,
- tzv. instant messaging (ICQ, Skype aj.),
- internetové stránky, blogy,
- sociální sítě,
- on-line hraní her.

2.4 Typy kyberšikany

Pod pojmem kyberšikana se však skrývá celá řada projevů. Za nejčastější typy kyberšikany považujeme: provokování a zápal pro on-line boje (flaming), přeposílání obtěžujících zpráv (harrassment), očeřňování (denigration), napodobování, používání cizí identity (impersonation), odhalování tajemství a podvádění (outing and trickery), vyloučení z on-line skupiny (exclusion), pronásledování na Internetu (cyberstalking) a poměrně novým fenoménem je i tzv. fackování pro zábavu, které je zaznamenáno na mobilní telefon a následně zveřejněno na Internetu (happy slapping). Tyto typy jsou nejčastěji aplikované (Kolář, 2011).

2.5 Projevy kyberšikany

Podkapitola „Projevy kyberšikany“ byla zpracována na základě odborné literatury (Černá, 2013), (Kolář, 2001), a informací zjištěných na portálu „Kyberšikana.eu“. Jedná se o osvětový, preventivní portál věnující se fenoménu kyberšikany.

2.5.1 Happy slapping

Happy Slapping je jeden z projevů kyberšikany. Jedná se o agresivní chování, kdy si agresor vybere náhodnou oběť a fyzicky ji napadne. Celý útok je natáčen nebo nafocen a záznamy jsou poté umístěny na internetu, kde je může vidět téměř kdokoliv.

V médiích se již objevily zprávy o jednotlivých útocích, které často skončily tragicky.

Příklady z médií

Policie zahájila vyšetřování ve věci DVD, které mimo jiné obsahovalo záznam, kdy pár dospívajících mladíků pohlavně zneužilo jednu dívku a poté jí zapálilo vlasy. Kopie nahrávky byly údajně prodány.

Dospívající dívka skočila ze svého podkrovního okna, zatímco se snažila utéct před dívčím gangem, který na ni chtěl použít happy slapping.

Anthony Anderson, 27 let, močil na umírající ženu, zatímco jeho kamarád vše natáčel na mobilní telefon. Celou dobu přitom řval: „Toto je materiál pro YouTube!“

2.5.2 Kybergrooming

Pojmem kybergrooming označujeme snahu útočníka donutit oběť k osobnímu setkání. Útočníci nejčastěji využívají informačních a komunikačních technologií k přesvědčení oběti.

Kybergrooming může zpočátku konverzace vypadat naprosto nevinně, např. jako zajímavé pozvání na romantickou schůzku od nějakého kamaráda. Někdy ale agresor odhalí své nekalé záměry rovnou. Kybergrooming může trvat až několik dní i týdnů.

Agresor může vystupovat pod svou skutečnou identitou (např. čtyřicetiletý muž). Když útočník dítěti sdělí svůj opravdový věk, může dítě rychle ztratit o komunikaci zájem. V nejčastějších případech proto útočník svou identitu mění nebo ji vůbec během komunikace neodhalí.

Při prvním kontaktu se představí jako náctiletý teenager, při další komunikaci odhalí svůj opravdový věk. Na základě předchozí komunikace už dítě (oběť) ví, že mu rozumí a ví, jak se cítí a že je jiný než ostatní dospělí. To je dítěti sympatické, a proto je pro něj šok ze zjištění pravého věku agresora (kybergroomera) menší. Je poté pravděpodobné, že dítě komunikaci nepřeruší.

Poslední alternativou je, že se agresor vydává po celou dobu komunikace za někoho úplně jiného. Dítě zjistí jeho identitu až při osobní schůzce. To už je ale většinou pozdě.

Kybergrooming můžeme rozdělit do několika fází:

- Vzbuzení důvěry a snaha izolovat oběť

První fáze komunikace spočívá v tom, že kybergroomer zjišťuje informace o své oběti. Nejprve se zaměřuje na základní údaje, např. kde dítě bydlí. Ale ani vzdálenost není pro útočníka překážkou. Zjišťuje si slabiny ve vztazích (např. hádky s rodiči, se sourozenci nebo kamarády atd.), na které pak navazuje v další komunikaci. Podporuje svou oběť v jejích stížnostech, vysvětluje jí, že on jediný jí rozumí atd.

- Podplácení dárky nebo různými službami, budování kamarádského vztahu

Útočník často dítě uplácí různými dárky, které by třeba od rodičů nedostalo. Nemusí to být pouze věcné dary, ale i dobití kreditu, aby mu mohlo odepisovat na SMS.

- Vyvolání emoční závislosti oběti na útočnickovi

Dítě se začíná na útočníka upínat. Nedokáže si samo poradit, aniž by vše prokonzultovalo se svým virtuálním „kamarádem“. Tento stav už je hodně nebezpečný. Rodiče by měli sledovat, kolik času dítě tráví u počítače a co na něm dělá.

- Osobní setkání

Kybergroomer dosáhne svého, když vyláká dítě na schůzku. Dítě třeba po čase souhlasí samo. V jiné situaci mu útočník slíbí další dárek. Jindy se může stát, že dítě vydírá tím, co o ní zjistil.

- Sexuální obtěžování, zneužití nebo manipulace

Je velice důležité sledovat, co dítě na počítači dělá, s kým komunikuje a s kým se stýká. Rodiče by měli dbát zvýšené pozornosti, pokud jejich dítě chodí na chat, seznamky nebo např. ICQ, Facebook.

- Dětská prostituce a pornografie – domluva přes internet

V dnešní době nejde už o ojedinělý jev. Některé děti nabízejí své tělo na internetu dokonce samy! Moc dobře ví, kolik by za takovou schůzku měly dostat.

Děti si ale vůbec neuvědomují, co může s jejich fotkami popř. jiným materiálem člověk na druhé straně udělat. Často se stává, že agresor dítě nahými fotkami vydíral. Agresor se snaží dítě dotlačit k osobnímu setkání.

Příklady z médií

Komunikace, která byla zachycena na Internetu. Útočník (pro tento případ byl pojmenován David) píše uživatele Adélce (13 let)

D: Ahoj, nechtěla by sis vydělat 1000 korun?

A: A jak?

D: Záleží na tom, odkud jsi a kolik ti je?

A: Je mi 13 a jsem z Prahy.

D: Sešla by ses se mnou a nechala by ses hladit přes oblečení a pod oblečením.

A: Na to je mi ještě moc málo.

D: 13 let není málo, jsou holky, co už dávno mají sex, a já bych tě jen hladil.

2.5.3 Krádež identity

Krádež identity je častým projevem kyberšikany, a to hlavně v případech, kdy se oběť zapomene odhlásit z emailového účtu, profilu na sociální síti a podobně, a také v případech, kdy agresor heslo své oběti zjistí, odhalí nebo vyloudí.

V těchto případech nejen, že agresor může heslo změnit a oběť se už k mailu nedostane, ale také může pod jménem oběti napsat někomu něco, za co se oběť bude hodně stydět.

2.5.4 Vydírání pomocí mobilního telefonu nebo Internetu

Vydírání prostřednictvím internetové sítě nebo pomocí mobilního telefonu je častým projevem kyberšikany. K podobnému chování může mít pachatel různé motivy, jako například ukončení vztahu, žárlivost nebo třeba touha agresora po osobní schůzce.

Kazuistika

Monika, 13 let

"Chatovala sem s jedním borcem asi tak měsíc. Dozvěděla sem se o něm fakt hodně a zdál se mně celkem sympatickej...furt narážel na to, že bysme se jakože mohli sejít a tak...mě se to ale zdálo eště brzo, tak sem to furt oddalovala. Včera mi začal psát takový nechutnosti a vyhrožoval, že jesi se do tejdne nepotkáme, zaregistuje moje číslo na mobil na erotickou linku, napíše můj mámě, že spolu spíme a tak..."

2.5.5 Natáčení videí a jejich následné zveřejňování

Mobilní telefon se zabudovaným fotoaparátem nebo kamerou má dnes většina dětí. Natáčejí různé situace, společné akce, které pak zveřejňují na internetových portálech, jako například na Facebooku, YouTube nebo třeba na Spolužácích. Občas se mezi takovými nahrávkami nebo fotkami objeví nějaká, která není příliš lichotivá pro zachycenou osobu.

Velice frustrující pro oběť je, když zjistí, kolika lidem se fotka nebo video „líbí“. Tlačítko „Líbí se mi“, které se vyskytuje na některých sociálních sítích, má velkou váhu zvláště v těchto případech.

Kazuistika

Míra, 15 let

„Šel sem ze školy. Na lavičce seděli děcka z devítky. Ten kluk... naváží se do mě už dlouho. Přišel ke mně a hýpl mě na zem. Ty holky si to všechno natočily a hodily to na FB...všichni spolužáci to teď viděli...sem všem k smíchu.“

2.5.6 Posílání urážlivých zpráv nebo pomluv

Útočník posílá SMS, píše e-maily, chatuje na ICQ nebo Skypu. Očekává, že mu jeho potencionální oběť odepíše. Pokud se tak nestane, jeho obtěžování se začne stupňovat.

Nemusí však jít pouze o stupňované obtěžování, ale i o ztrapňování oběti pomocí informačních a komunikačních technologií, šíření pomluv atd.

2.6 Útočníci a oběti kyberšikany

Ve virtuálním světě nezáleží na věku, pohlaví, síle, postavení v sociální skupině (partě) ani úspěšnosti útočníka nebo oběti ve společnosti. Původcem kyberšikany může být každý, kdo má potřebné znalosti informačních a komunikačních technologií, tedy i fyzicky slabý jedinec. Původce kyberšikany bývá někdy také sám její obětí. Obětí kyberútoku se často stávají děti, které tráví více času ve virtuálním světě a jsou na Internetu nebo mobilním telefonu závislé. Na Internetu také navazují vztahy, zatímco ve skutečném světě nemají příliš mnoho kamarádů (Rogers, 2011).

2.6.1 Typy kyberagresorů

V případě kyberšikany nejsou všichni agresori stejní. Každý se chová jinak, jinak vystupuje, jinak komunikuje v soukromí a jinak navenek. Každý z nich je jinak nebezpečný. Kyberagresory můžeme podle Černé (2013) rozdělit na 4 typy:

- „Pomstychtivý andílek“
- Bažící po moci
- „Sprostý holky“
- Neúmyslný kyberagresor

Pro jednotlivé typy kyberagresorů jsou typické různé styly kyberšikanování. Liší se i způsoby, jak se skrývají nebo jak svoji činnost šíří. Někteří jsou tajnůstkáři, zatímco jiní potřebují publikum. Jsou i takoví, kteří jednájí naprosto neúmyslně. I motivy agresorů jsou odlišné, proto neexistuje žádné řešení, které je vhodné pro všechny případy. (Černá, 2013)

“Pomstychtivý andílek“

Pro tento typ je příznačné, že se jako agresor vůbec nevnímá. Často sám (kyber)šikanu zažil a nyní se snaží oplácet. Může být rozhněvaný kvůli něčemu, co jeho oběť udělala, a myslí si, že kyberšikanou se zaručeně pomstí. Tento typ kyberagresora se často zaplétá do hry, ve které se snaží ochránit svého šikanovaného kamaráda. Tito „andílci“ pracují ve většině případů jako jednotlivci, ale mohou své aktivity a motivy probírat a konzultovat se svými nejbližšími přáteli. (STOP Cyberbullying, 2012)

Metody práce s kyberagresorem typu „Pomstychtivý andílek“

Pomstychtiví andílci potřebují vědět, že nikdo by neměl zkoušet brát právo do svých rukou. Potřebují si uvědomit, že bojovat se šikanou ještě větší šikanou věci pouze zhoršuje. Cílem je, aby se začali vidět jako agresori, nikoli jako pachatelé dobra, za které se považují.

Bažící po moci

Někteří kyberagresori chtějí dávat najevo svoji autoritu. Chtějí ukazovat, že jsou dostatečně silní na to, aby ostatní dělali, co po nich chtějí. Snaží se ovládat druhé, hlavně prostřednictvím strachu. Tito po moci bažící agresori obvykle potřebují pro svou činnost publikum. Stačí jim malé, složené z jejich spolužáků a přátel. Svými činy se často chlubí a chtějí vyvolat reakci. Pokud se jim jí nedostává, stupňují útoky tak dlouho, dokud nějakou nedostanou. (STOP Cyberbullying, 2012)

Tito kyberagresori často vystupují anonymně, posiluje je, že svou oběť nikdy nepotkají tváří v tvář. Na Internetu se mohou, na rozdíl od reálného světa, chovat jako výtržník.

Další znaky kyberagresora bažícího po moci:

- málokdy si uvědomuje závažnost svých činů,
- často využívá kyberšikanu v zastoupení,
- je technicky velmi nadaný.

Vzhledem k výše popsaným znakům může být tento typ kyberagresorů nejnebezpečnější ze všech.

„Sprostý holky“

Tento typ kyberagresorů je znuděný nebo hledá zábavu. Typickými agresory jsou v tomto případě děvčata. Nejčastěji šikanují jiná děvčata, ale neuniknou jim ani chlapci. Kyberšikana „sprostých holek“ je obvykle páchána ve skupině, nebo je v této skupině alespoň plánována. Také „sprostý holky“ vyžadují publikum. Typická pro tuto kyberšikanu je tou-

ha po obdivu ve skupině nebo partě. Rychlý konec nastane, pokud „sprostý holky“ ve své činnosti nenajdou takovou zábavu, kterou hledaly. (STOP Cyberbullying, 2012)

Neúmyslný kyberagresor

Tyto agresory vůbec nenapadne, že by agresory mohli být. Mohou se vydávat za někoho jiného, nebo nevhodně odpovídat na zprávy. Pouze odpovídají ostatním bez přemýšlení o tom, co může následovat. Mají tendenci odpovídat ve vzteku nebo frustraci. Často posílají ostatním uživatelům zprávy typické pro kyberšikanu, a to bez vědomí závažnosti tohoto jednání.

Motivem jsou dva hlavní důvody: Můžu a Je to legrace. Neúmyslný agresor se takto může chovat i k některému ze svých přátel, který ale nemusí vždy poznat, od koho mu zpráva přichází a jak vážně je míněna. (Kyberšikana a její prevence, 2009)

Často tyto činy páchá o samotě a je velmi překvapen, zaskočen, když ho někdo z kyberšikany obviní.

2.7 Nebezpečí kyberšikany

Úroveň používání Internetu a ostatních technických prostředků mezi mladšími lidmi je velmi vysoká. Mnohdy vyšší než u jejich rodičů. Hrozí zde riziko především z pohledu zneužití těchto prostředků za účelem kyberšikany, která má dvě velmi nebezpečné dimenze. První dimenzí je „**anonymita**“ pachatele a následné vystavení obsahu šikany miliónům uživatelům Internetu. Zde hrozí velké riziko depresí, neurotických projevů a spáchání sebevraždy. Obětí kyberšikany se může stát kdokoli. V případě zaměření na již „klasicky“ šikanovaného jedince dochází k umocnění jejího dopadu. Druhou dimenzí je „**internetové prostředí**“, kde dochází ke smazání rozdílu fyzické síly a sociálního postavení ve skupině. Kyberšikana navíc uniká z dosahu školy a pronásleduje dítě i v nejbezpečnějším domácím prostředí (Rogers, 2011).

2.7.1 Dopad kyberšikany na psychiku jedince

Ačkoli kyberšikana nezahrnuje osobní kontakt mezi pachatelem a obětí, zůstává psychologicky a emocionálně škodlivá pro mládež. Přestože studenti v mnoha případech popírají závažnost škádlení, obtěžování přes Internet a označují je za neškodné aktivity, vý-

zkumné studie naznačují něco jiného. Ve skutečnosti, až 8% účastníků uvádí, že se zabývali myšlenkami na sebevraždu, odmítli chodit do školy, nebo byli pravidelně nemocní z důvodu kyberšikany, která je postihla (Kolář, 2011).

Možné projevy dopadu kyberšikany na lidskou psychiku:

- tenze, strach, stres,
- pokles sebehodnocení, sebedůvěry,
- depresivní a neurotické potíže,
- poruchy spánku,
- snížení frustrační tolerance,
- pocit neřešitelnosti situace, ztráta životní pohody,
- zkratkovité jednání, riziko suicidia,
- zvyšující se agrese,
- celková psychická nestabilita,
- trauma a posttraumatická stresová porucha.

2.8 Kyberšikana versus tradiční šikana

Kyberšikana a tradiční šikana jsou v jistém bodě společné. Jejich cílem je někomu ublížit nebo ubližovat – ať fyzicky či psychicky. Kyberšikana v mnoha případech dokonce začíná jako tradiční šikana. Někdy se jejich projevy prolínají a doplňují – příkladem může být třeba nahrávání fyzického týrání spolužáka.

Moderní technologie (Internet, mobilní technologie) nám umožňují pohybovat se ve virtuálním světě, který se liší od reálného světa. Tak, jako se liší virtuální svět od světa reálného, liší se kyberšikana od tradiční šikany.

Ve virtuálním světě mohou být lidé anonymní, mohou komunikovat, aniž by byli zatíženi společenskými rolemi, svými fyzickými nedostatky, psychickými bloky, mohou vzájemně komunikovat, i když nejsou fyzicky přítomni, a pokud s někým v kontaktu být nechťejí, mohou komunikaci snadno ukončit.

To jsou jen některé z možností, které nám technologie nabízejí. Záleží jen na nás, jak se k těmto možnostem postavíme, zda je využijeme, či zneužijeme. Technologie nejsou špatné, špatní jsou jen lidé, kteří je používají se zlým úmyslem (Co je kyberšikana?, 2009).

2.9 Ochrana před kyberšikanou

Ze zahraničních výzkumů prováděných v Anglii, USA, Kanadě a Austrálii v letech 2005-2007 vyplývá, že obětí kyberšikany se stalo 25-35 % dětí. Existují nějaké možnosti jak nebezpečí kyberšikany zabránit? Bohužel 100% ochrana neexistuje, riziko můžeme pouze snížit (Kolář, 2011).

2.9.1 Zásady předcházení kyberšikaně

Podle článku „Jak se chránit před kyberšikanou a jak se bránit kyberútočníkům“ (2009) bychom měli pro zachování vlastní bezpečnosti v kyberprostoru dodržovat následujících deset zásad. Ty slouží zároveň jako jistý druh primární prevence.

1. Respektovat ostatní uživatele

2. Zvážit odesílání citlivých údajů

Opatrní bychom měli být zejména při odesílání jakýchkoliv citlivých informací, ať už se týkají nás, naší rodiny nebo známých.

3. Neuvádět svou skutečnou identitu

Jméno, věk, adresu, telefon... žádné údaje o sobě a blízkých, podle kterých bychom byli pro agresora identifikovatelní. Vystupovat pod obecnou, nic neříkající přezdívkou (tzv. nickname).

4. Zvolit si správné heslo a chránit si ho

Správné heslo je základem každého uživatele. Hesla by se totiž neměla u našich účtů opakovat. Měla by to být náhodná kombinace písmen a čísel, která je tajná a těžko uhodnutelná. Rozhodně bychom si neměli dávat jako heslo např. své křestní jméno. Na svých virtuálních účtech (např. účtu k e-mailu, k chatu, účtu do vzdělávacího prostředí apod.) se útočník jejich prostřednictvím může dostat k našim osobním údajům a ty zneužít, může s účtem manipulovat, popř. může zneužít naši virtuální totožnost. Heslo by mělo obsahovat minimálně jednu číslici, jedno velké písmeno, jeden speciální znak a jeho délka by měla být minimálně 6 znaků.

5. Zabezpečit si své účty

Na sociálních sítích, jako je např. Facebook, o sobě zveřejňujeme spoustu osobních informací. Některé z informací by ale rozhodně neměly být přístupné cizím lidem, proto je důležité, abychom měli svůj účet dobře zabezpečený.

6. Seznámit se s pravidly chatu a diskuze

Seznámením se s pravidly se jednak můžete sami vyvarovat jednání, které je v rozporu s používáním dané služby, a pak také budete vědět, co si mohou ostatní uživatelé dovolit k vám, případně jak se proti nevhodnému chování bránit a na koho se s problémy obrátit. V pravidlech se dočtete mimo jiné, které příspěvky mohou být správcem smazány nebo jak máte nebezpečný příspěvek nahlásit správci.

7. Nereagovat na podezřelé vzkazy a zprávy

Na zprávy, které se nám nelíbí, nebo na vzkazy, které nám také nejsou příjemné, nebudeme jednoduše reagovat. Každou reakcí na zprávu nebo vzkaz dáváme útočnickovi pocit výhry a naději na další konverzaci.

8. Zvážit obsah svého sdělení

Něco, co jeden chápe jako legrácku nebo vtip, může druhý pochopit jako urážku nebo ponížení. Je důležité si uvědomit, kolik lidí si příspěvek přečte a kolik lidí se tak bude na účet ponížené osoby bavit.

9. Nebýt příliš důvěřivý

Podle statistik většina uživatelů ve virtuálním prostředí neříká pravdu. Anonymita prostředí a absence mimoverbálních znaků komunikace, na základě kterých rozeznáváme pravdu a lež v reálné komunikaci, toto chování usnadňuje. Měli bychom toto mít na paměti, chceme-li se vyhnout např. manipulacím, kterými se od nás jiní uživatelé snaží získat osobní údaje nebo jiné citlivé materiály.

10. Nekomunikovat pod vlivem alkoholu či jiných nealkoholových drog

2.9.2 Řešení problému kyberšikany

Pokud člověka zasáhne kyberšikana, doporučuje se, podle Rogersové (2011), postupovat podle následujících kroků:

1. Nereagovat a ukončit komunikaci

Ačkoliv se jedná o zdánlivě jednoduchý krok, pasivní reakce na útok je pro člověka něco nepřírozeného a tedy i složitého.

2. Blokovat útočníka

Zamezit útočnickovi přístup k účtu nebo telefonnímu číslu a je-li to v dané situaci možné, i k nástroji či službě, pomocí které své útoky realizuje. Jde spíše o to znesnadnit mu jeho počínání. Vzhledem k tomu, že útočník může své virtuální identity jednoduše měnit, blokování mu nemůže definitivně zabránit v dalších útocích.

3. Změnit si svou identitu

V případě, že se uživatel internetu nemůže zbavit jiného, nepříjemného uživatele, vždycky si může změnit nick (přezdívku), případně založit úplně nový profil.

4. Nechávat si důkazy

Nemazat to, co útočník poslal, poslouží to jako důkaz. To znamená uložit, vytisknout, popř. jinak uchovat emaily, SMSky, odkazy na webové stránky s problematickým obsahem apod.). Na základě těchto důkazů může být proti útočnickovi či útočnickům zahájeno vyšetřování.

5. Oznámit útok

Nikdy nezůstávat na řešení problému sami. Svěřit se se svým problémem. Stane-li se obětí kyberšikany dítě, je velmi důležité, aby o situaci informovalo dospělého člověka - v ideálním případě rodiče, učitele. Děti mohou samy využít linku bezpečí www.internethelpline.cz.

6. Pokusit se vypátrat, kdo je útočník

Je ovšem důležité pátrat takovým způsobem, aby se samotné pátrání nakonec neobrátilo proti oběti. Vždy může oběť kontaktovat správce serveru, případně pomocí informací,

kteřé o agresorovi má, zkusit vyhledat útočníka na Internetu. Zjištěné informace by si pochopitelně neměla oběť nechávat pro sebe.

7. Upozornit provozovatele serveru

Kontaktovat provozovatele serveru, ze kterého agresor šikanuje, aby mu zamezil přístup.

2.10 Internetový slovníček

Banner

Banner je druh reklamy, který se na internetu používá nejvíce. Jedná se o animaci nebo obrázek s poutavou grafikou. Banner funguje jako odkaz. Kliknutím na animaci nebo obrázek se zobrazí stránka, na kterou reklama odkazuje.

Block

Technický pojem, který označuje zabránění vstupu do nějakého informačního zdroje na Internetu.

Blog

Blog je webová aplikace podporovaná autorem, který zde píše články, komentáře, vlastní názory, popisy událostí, zveřejňuje odkazy, publikuje obrázky a videa atd.

Bulk

Jako Bulk se označuje zpráva, e-mail, který je odeslán velkému množství adresátů. Nejedná se ovšem o Spam!

Cyberstalking

Nebezpečná forma obtěžování, kdy útočník se snaží svou oběť přimět k pocitu, že ji neustále sleduje – píše jí výhružné zprávy přes SMS, e-mail, ICQ, Facebook, pomlouvá ji u jejich internetových „přátel“ a snaží se ji vydírat.

Černá listina

Seznam nebo registr objektů, kterým jsou z různých důvodů odmítnuty určité výhody, služby, přístup, atd.

Emotikon (emotikona)

Obrázek složený z teček, dvojteček, háčků, čárek a dalších symbolů, který se využívá k vyjádření pocitů a emocí. Český název je smajlík. Nejjednodušším je např. :-) nebo :-(.

Flaming

Záměrná provokace na diskuzních fórech, uživatel se snaží pomocí slovních útoků vyvolat hádku.

Fórum

Fórum je diskuzní místnost, kam se uživatel může přihlásit a diskutovat s ostatními uživateli. Příkladem diskuzního fóra je chat nebo například internetová seznamka. Vzkazy jsou veřejné a je potřeba dbát na ochranu osobních údajů.

Hacker

Uživatel počítače, který se snaží nabourat do různých programů a serverů. Snaží se prolomit hesla nebo získat osobní údaje či soubory z počítače připojeného k internetu.

Happy Slapping

Nový druh kyberšikany, kdy si útočník vybere oběť, kterou napadne a nechá se při tom natočit – s videem se pak pochlubí na internetu.

Hate Site

Internetové stránky, které podporují a podněcují nenávisť. Nejčastěji vůči určitému náboženství, rase nebo sexuální orientaci.

Hoax

Nevyžádaná zpráva, řetězový lživý e-mail (jedná se o falešné výhry, varování před zákeřnými viry nebo jen zprávy typu „jestli nepošleš tento e-mail 100 lidem, potká tě neštěstí“).

Horká linka

Horká linka je internetové centrum, které přijímá hlášení o nezákonném nebo nebezpečném obsahu. Snaží se zabránit šíření dětské pornografie a prostituce, obchodu s dětmi, pedofilie, věkově nepřiměřeného obsahu atd.

Instant Messaging

IM je označení pro druh internetové komunikace, která probíhá okamžitě. Jestliže je uživatel, kterému píšeme právě online, může nám odepsat okamžitě. Tato komunikace je mnohem rychlejší než komunikace přes e-mail, která se používá spíše při formální komunikaci. Mezi Instant Messengery patří například ICQ, Skype, MSN, ale také sociální sítě jako je Facebook atd.

Joe Job

Pojem Joe Job znamená padělání hlaviček e-mailů. Nejčastěji se to týká Spamů, které se tak snaží vzbudit důvěru. Mohou to ale také být výhružné zprávy od útočníků.

Phishing

Snaha o získání hesel a přístupových kódů (falešné e-maily od bank a e-mailových poskytovatelů s jediným cílem – získat vaše heslo).

Spam

Jedná se o nevyžádaný e-mail. Spamy nás většinou obtěžují nesmyslnými reklamními zprávami. Jde o e-mail, který je posílán velkému počtu lidí.

Internetový slovníček obsahuje informace získané z osvětových materiálů Městské policie Hodonín – oddělení prevence sociálně-patologických jevů, a dále z příručky pro učitele Kyberšikana a její prevence.

2.11 Statistiky kyberšikany v České republice

Tyto statistiky vznikly na základě výzkumu realizovaném v rámci projektu E-bezpečí, do kterého se zapojilo více než 2000 žáků základních a středních škol. Největší část výzkumného vzorku tvořili žáci a studenti ve věku 11-16 let.

- S kyberšikanou se setkala nebo ji přímo zažilo 22 % žáků.
- 45 % z nich o tom někoho informovalo, přičemž 24 % lidí, kterým to oznámili, reagovalo bez zájmu, nechtěli pomoci.
- 70 % žáků si myslí, že je kyberšikana hodně rozšířená.
- 22 % respondentů se domnívá, že by hledalo pomoc nebo by vypomohlo kamarádovi, 78 % uvedlo, že by upadli do deprese.
- 72 % českých žáků nahrává jiné osoby prostřednictvím mobilního telefonu.
- Nejčastěji si žáci nahrávají své spolužáky, kamarády, sourozence. Svého učitele si nahrálo 8 % respondentů.
- Pořízenou nahrávku si uložilo 59 % respondentů, 36 % ji smazalo a 5 % respondentů ji nahrálo na nějaký internetový portál.
- 64 % respondentů uvedlo, že jim byly vysvětleny pravidla správného užívání mobilního telefonu a 66 % respondentů se zúčastnilo nějakého preventivního programu šikany nebo kyberšikany.

3 PROSTŘEDÍ

Každá situace nebo jev, se odehrává v nějakém prostředí. Ať již bezprostředním, či vzdáleném, známém, či cizím. Prostředí neboli prostor kolem nás, vytváří objektivní realitu, v níž se všichni pohybujeme. Jsme její nedílnou součástí. A stejně jako prostředí ovlivňuje nás, i my v daném prostředí nějak působíme. Přestože si to mnohdy ani neuvědomujeme, všichni v prostoru zanecháváme stopu.

Zatím je to myšleno obecně, ale následně se podíváme na jeden typ prostředí, v němž se dnes pohybujeme zcela běžně. Předtím, se však ještě krátce zastavme a zamysleme nad tím, v čem vlastně žijeme. Sotva kdo se pozastaví nad tím, v jakém prostoru se denně pohybujeme a jak daný prostor na nás působí. Má na nás nějaký vliv? A pokud ano, tak jaký?

Většina lidí prostorem jakoby jen nevědomky proplouvá. Víme o něm, ale většinou mu nevěnujeme příliš pozornosti. Naše chování a pohyb v něm je jakoby naučený a automatický. Do jisté míry jsme zvyklí si všimnout jen toho, co narušuje náš stereotypní pohled na skutečnost. Zde je ovšem třeba zdůraznit, že to, jak vnímáme své okolí, je jen subjektivní pohled. Takové vidění je závislé na řadě faktorů a neustále se proměňuje. Všichni tak máme svůj soukromý náhled na to, co považujeme za skutečnost. A tak, jako se liší lidé mezi sebou, liší se i pohled na prostředí, ve kterém žijeme. Okolí nám dává neustálou zpětnou vazbu, na základě které jsme schopni se v prostředí pohybovat a zároveň přežít. Tento základní instinkt máme od přírody a za celá tisíciletí se neustále vyvíjel. Vyvíjí se i dnes, jen si to neuvědomujeme.

Ponechme však stranou, co si řídí mozek a podívejme se ještě na jednu věc. Víme, že naše vnímání a pozornost se vyvíjí v čase. Stejně tak probíhá vývoj okolo nás. Prostředí ve všech svých podobách je neustále podrobena proměnám. Vyvíjí se rovněž v čase a zároveň v prostoru. Proměny v přírodě jdou jakoby mimo člověka. Ačkoliv i zde člověk dnes výrazně působí. Větší změny jsou viditelné v materiální a kulturní oblasti. Řada objevů, výtvorů a inovací přivedla lidstvo až do dnešní podoby. Vezměme si jen takovou věc, jako je náš společný prostor, který všichni lidé sdílíme. Planetu Zemi. Fyzický prostor, který nám ve své geografické a geologické rovině tvoří plochu, na níž je možný život. Už tento základní prvek je důležitý sám o sobě.

Podívejme se na ono specifické prostředí, které jsem nastínil již v úvodu. Toto prostředí charakterizuje anglická zkratka WWW. Jistě netřeba blíže představovat. Dnes to znamená celosvětovou pavučinu, kterou jsme si sami utkali a do níž jsme se sami chytili. Mluvíme o prostředí, jež se stalo i hlavním bodem zájmu naší práce. Tím je kyberšikana. O

ní jsem psal již výše. Nyní je třeba se podívat, kde se kyberšikana odehrává. Zkrátka je nutné daný termín pochopit v kontextu prostředí samého. A tím je **kyberprostor**.

3.1 Kyberprostor jako pojem

S lehkou nadsázkou lze říci, že kyberprostor je další dimenzí našeho bytí - realitou, se kterou a ve které se musíme naučit žít. Je dnes prostorem pro podnikání, vzdělávání - vyhledávání či získávání informací, a pro většinu populace i pro zábavu. Skýtá tak neuvěřitelné možnosti, že je ještě ani nedokážeme domyslet, ale současně je otevřený i hackerům, crackerům či aktivistickým skupinám jako jsou Anonymous a bohužel, i teroristům. Zároveň se v něm pohybují lidé všech věkových kategorií, včetně dětí a mladistvých, u nichž představuje potenciální hrozbu v podobě kyberšikany a podobných rizik. Také proto dává dobrý smysl zamyslet se nad jeho bezpečností. Nejprve se ale musíme zamyslet nad tím, co vlastně slovo kyberprostor znamená. Výraz kyberprostor je uměle vytvořené slovo. Někdy se používají různá označení jako je prostor, meziprostor, prázdný prostor, ale také vesmír z anglického označení „**cyberspace**“.

Duchovní otec kyberprostoru **William Gibson** ve své knize **Neuromancer** **popisuje kyberprostor doslova takto**: „Konsenzuální halucinace každý den zakoušená miliardami oprávněných operátorů všech národů, dětmi, které se učí základy matematiky...Grafická reprezentace dat abstrahovaných z bank všech počítačů lidského systému. Nedomyšlitelná komplexnost. Linie světla seřazené v mysli, shluky a souhvězdí dat. Jako světla města,...“ (Jirovský, 2007, s. 17).

Rovněž známý představitel kyberpunku, John Barlow, zakladatel Electronic Frontier Foundation, ve své vědeckější definici považuje za kyberprostor existující počítačové sítě a vlastně veškeré telekomunikační sítě“ (Jirovský, 2007, s. 17).

Navzdory obecnějším pojetím, je možno daný prostor definovat mnohem reálněji. Přeci jenom **jde o řadu komplexních technologií**, jež vnáší do našich životů mnohem techničtější ráz. Nemusíme být zrovna informatici, abychom si udělali představu, s čím denně zacházíme. Stejně tak většina lidí do podstaty těchto technologií ani nepronikne. Přesto o nich základní povědomí všichni máme.

„Z hardwarového hlediska patří do kyberstruktury jak velké, tak uživatelské (PC) počítače (vč. notebooků, netbooků, Ipadů atd.) či telefony (mobilní vč. smatphonů i pev-

né), přenosové sítě včetně mobilních, servery, routery, switche, kabeláže, radiová pojítka (...). Díky tomu kyberprostor zaplňují data, což je jakási virtuální projekce člověka. Lidská komunikace na sítích pak vytváří i nefyzické virtuální světy, kde se nacházíme během komunikace zprostředkované počítačem či telefonem“ (Kužel, 2012).

Výkladový slovník kybernetické bezpečnosti definuje **kybernetický prostor** jako „nehmotný svět informací, elektronické médium, které vzniká vzájemným propojením informačních a komunikačních systémů. Umožňuje vytvářet, uchovávat, využívat a vzájemně vyměňovat informace. Zahrnuje počítače, aplikace, databáze, procesy, pravidla, komunikační prostředky“ (Jirásek, Novák, Požár, 2012, s. 69).

Např. Věra Zelinková z Filozofické fakulty Masarykovy univerzity kyberprostor definuje jako „nehmotný svět informací, který vzniká vzájemným propojením informačních a komunikačních systémů. Toto prostředí umožňuje vytvářet, uchovávat, využívat a vzájemně si vyměňovat informace. Zahrnuje počítače a databáze propojené komunikačními systémy, jako například celosvětovou síť internet. Kyberprostor využívá nové možnosti komunikace, jako jsou například emaily, webové stránky, počítačové sítě, telefony, faxy a videokonference“ (Kužel, 2012).

Většina lidí si může myslet, že existuje pouze jeden kyberprostor. Z pohledu informatiky či lépe kybernetiky je to do jisté míry pravda, ovšem stojí za zmínku existence teritoriálního vymezení. Z legislativního hlediska má každý stát svůj vlastní kybernetický prostor, jenž kopíruje fyzické teritorium dané země. V tomto ohledu se citovaní autoři zmiňují o českém kyberprostoru (tzv. Czech cyberspace) jen jako o „**kyberprostoru pod jurisdikcí České republiky**“ (Jirásek, Novák, Požár, 2012, s. 55).

Proto mohou různé země přistupovat k problémům v kyberprostoru různě. Jak např. konstatuje doc. Václav Jirovský, proděkan Fakulty dopravní ČVUT. „Vezměte si, že současná zákonodárství staví na staletých tradicích, a kyberprostor existuje dejme tomu tak 50 let, kdy začínala první komunikace mezi počítači, kdy sice neexistoval internet, ale vznikl už ARPANET. A my se snažíme modifikací zákonů, prověřených staletími, postihovat něco, co existuje historicky kratičkou chvílí – a tudíž to neumíme“ (Kužel, 2012).

Mluvíme-li o jurisdikci, je zřejmé, že i chování v kyberprostoru je právně postižitelné.

Dle doc. Václava Jirovského nemůže existovat pořádná společná evropská legislativa. Jediné co existuje, je mezinárodní úmluva o boji s počítačovou kriminalitou, ke které

přistoupila většina států EU. Zůstává však spousta nevyřešených problémů, například problémem jurisdikce. Čin spáchaný v jednom státě nemusí být tam činem trestným, ale může být trestným ve státě, kde se projevil jeho účinek. Jenomže tam ten pachatel není, protože sedí úplně v jiné zemi... To je tzv. problém distančního deliktu. Bohužel, vnímání práva v kyberprostoru je – řekl bych – velmi problematické... (Kužel, 2012).

Navzdory výše uvedenému názoru je třeba konstatovat, že současně s rozvojem a šířením kyberprostoru vzniká celá řada neobvyklých problémů. A tak se jakékoliv závadné nebo kriminální chování na Internetu může lehce stát předmětem policejního vyšetřování či přímo trestního stíhání. Vzhledem k možnostem Internetu a domnělé anonymitě, se tak může stát obětí i pachatelem prakticky kdokoliv. Včetně dětí a mladistvých. Vzniká tak nový prostor pro šíření kriminality. Tento jev dnes označujeme jako „**kybernalitu**“.

„Pod **kybernetickou kriminalitou** neboli **kybernalitou** rozumíme takovou činnost, kterou je porušován zákon nebo je v rozporu s morálními pravidly společnosti. Tato kriminalita může být namířena proti počítačům nebo v ní vystupuje počítač jako nástroj pro páchaní trestného činu, nebo počítačová síť a k ní připojená zařízení jsou prostředím, ve kterém se taková činnost odehrává“ (Jirovský, 2007, s. 19).

S rozvojem technologií se rozvíjí i metody a možnosti poškozovat druhé lidi. Zde můžeme vidět obě strany jedné mince, kdy každá technologie je schopna plnit dvojí účel. Výpočetní technika a Internet nám přinesly významné změny do života. Během dvaceti, třiceti let podstatnou měrou zasáhl kybernetický prostor do podstaty života a změnil tak tvář moderního člověka.

Dle Jirovského (2007, s. 16) se do kyberprostoru přenesly všechny rysy současné společnosti. Přesto si život v kyberprostoru vytváří vlastní pravidla, která se často vymykají přirozenému řádu. Kyberprostor klade na člověka nové požadavky. Doslova, chceme-li v kyberprostoru přežít, musíme se adaptovat. Tento způsob existence sebou přináší nová a modifikovaná nebezpečí, nové formy chování, se kterými se musíme vypořádat, naučit se je akceptovat nebo najít nové způsoby, jak jim čelit.

To je i případ kyberšikany, byť je to jen malá součást širokých možností zneužívání Internetu. Kyberšikana se zdaleka netýká jen školáků a studentů. Její projevy mohou zasáhnout kohokoliv. Mladiství jsou, do jisté míry, citlivější a ohroženější skupinou populace. V jejich nadšeném, až hektickém využívání informačních technologií se však vyskytují

mezery. Svou nezkušeností a často také zvědavostí, si nevědomky otevírají brány do svého soukromí. A naopak se jim otevírají nesmírné možnosti zneužívání kyberprostoru.

Neznalost kyberprostoru neomlouvá, ba naopak funguje jako zbraň. „Problémem je, že bohužel zřejmě zdaleka ne každý má alespoň tušení, co se v kyberprostoru děje, když zapíná svůj počítač nebo Ipad. Pokud chceme něco z kyberprostoru získat, musíme mu něco poskytnout, a tak každý, kdo do kyberprostoru vstoupí, balancuje na pomezí soukromí a bezpečnosti. Bohužel, ne všichni si to uvědomují a nejmarkantněji to je vidět na tzv. sociálních sítích (Facebook, Twitter, LinkedIn, Líbím se ti, Spolužáci apod.)“ (Kužel, 2012).

3.2 Definice prostředí

Předmětem mé diplomové práce se stala kyberšikana žáků. Již výše jsem popsal, co to kyberšikana je a v jakém prostředí se odehrává. Kybernetický prostor je ovšem jen druhou stranou mince. Každý projev chování vychází z člověka samého. A odehrává se v sociálním prostředí a neustálé interakci mezi lidmi. Je to především úkol sociální psychologie, aby se tímto jevem zabývala. Rozhodl jsem se popsat jen hrubší stránku věci. Jak jsem již řekl, kyberšikana je jednou stranou mince. Tou druhou je potom skutečná realita. Šikanovat se dá i bez Internetu. Ostatně je to i starší model chování, který se jen rozšířil do další dimenze.

Chceme-li posuzovat tento novodobý jev v komparaci prostředí základních škol, musíme si dané prostředí nejprve přiblížit. Fyzický svět je nám ze všech nejbližší a předchází tak světu virtuálnímu. Opět existuje řada definic a pojmenování toho, co nás obklopuje. Prostor, místo, lokace, realita,.... Jako příklad uvádím některé definice prostředí.

Např. Blahoslav Kraus (2008, s. 66) vidí pojem prostředí jako všeobecně užívaný a známý termín, který se stejně vyskytuje ve vědách přírodních i společenských. Sám pak tvrdí, že **jde o předměty a jevy existující kolem nás**. Které existují nezávisle na našem vědomí, tedy jde **o určitý prostor, o objektivní realitu**.

Wroczyński (1968 cit. podle Kraus, 2008, s. 66) definuje „prostředí jako systém podnětů, které spoluvytváří strukturu obklopující jedince a vyvolávající psychické reakce.“

Podle Blížkovského (1992 cit. podle Kraus, 2008, s. 66) „tvoří životní prostředí část životní reality, s níž jsou lidé v interakci, kterou poznávají, hodnotí i přetvářejí, na kterou reagují a již se přizpůsobují.“

„Celkový součet všech prostředí žijících organismů, včetně přírodních sil a dalších živých věcí, které poskytují podmínky pro rozvoj a růst, jakož i nebezpečí a poškození“ (BusinessDictionary.com, 2013).

„Životní prostředí je vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. Jeho složkami jsou zejména ovzduší, voda, horniny, půda, organismy, ekosystémy a energie“ (Kočí, 2013).

3.2.1 Lokální prostředí

Z hlediska výše uvedeného vymezení prostředí se nyní podíváme na užší stránku věci. Existují různé klasifikace prostředí. Ty však zde uvádět nebudu, ale zaměřím se zejména na lokální prostředí. To je pro nás nejpřirozenější. Když si odmyslíme pár metrů kolem sebe, tak se stačí rozhlédnout a vidíme širší pole prostoru, který nás obklopuje. Může jít o sídliště, vesnici, město či jeho část. To vše je považováno za lokální prostředí. Jakési nevelké teritorium se všemi institucemi a službami, které denně využíváme. Je to prostor, který dobře známe, zároveň víme, kde jsou jeho hranice a cítíme se v něm jakoby doma. Každá lokalita má svá jasná pravidla soužití, ačkoliv se i zde mohou vyskytovat různé odlišné skupiny či komunity. Každé lokální prostředí se tak vymezuje vůči dalším teritoriím svými jedinečnými znaky.

Kraus (2008, s. 94) považuje za **hlavní znaky lokálního prostředí**: znaky demografické, komunikační síť, ekonomické znaky, věcně-prostorovou stránku, společensko-kulturní charakter a osobnostně-vztahovou stránku.

Samotné **lokální prostředí můžeme definovat jako** „skupinu lidí žijících na ohraničeném teritoriu, uznávajících společné tradice, symboly a hodnoty (s vědomím jisté diferenciace a zvláštností), využívajících stejných institucí a služeb, žijících v jistém pocitu sounáležitosti a vnitřní bezpečnosti a připraveným ke společným činnostem“ (Pilch, 1995 cit. podle Kraus, 2008, s. 95).

Pro mou práci je rovněž třeba uvést ještě jednu definici. A to definici prostředí městského. Zřejmě by stálo za zamyšlení, jak fungují vztahy ve školním prostředí ve městech a na venkově. Pro mne je však směrodatný jen výsek této reality. Tím je problém kyberšikany a jeho pojetí žáky ve vztahu k lokálnímu prostředí.

3.2.1.1 Městské prostředí

Neexistuje univerzální definice města. Město je specifickým podtypem sídla, stejně jako vesnice, je však vývojově vyšší a kvalitativně a kvantitativně rozdílné. Odlišnost, která odděluje městská sídla od ostatních sídel, spočívá ve funkcích, které města poskytují. Příjemcem služeb jsou ostatní sídla v zázemí a jejich obyvatelstvo.

„Obecně můžeme říci, že město je sídelní útvar, pro který jsou charakteristické **následující znaky** (podle L. Sýkory): vysoká hustota a koncentrace obyvatelstva, relativní velikost (v porovnání s jinými sídly), vysoká koncentrace a kompaktnost zástavby, specifická demografická, profesní a sociální skladba obyvatelstva, koncentrace správních, řídicích a obslužných funkcí, jejichž význam přesahuje hranice vlastního města; vysoká vnitřní diferenciací (různorodost) atd.“ (Čerba, 2003).

Územní vymezení města můžeme vytvořit několika způsoby (většinou se určování plochy města dodržují hranice správních jednotek nižšího řádu, např. obcí, katastrálních území nebo sčítacích okrsků):

Administrativní vymezení – město je určeno administrativními hranicemi obce nebo jiného celku.

Morfologické vymezení – město je vymezeno kompaktní zastavěnou plochou.

Funkční vymezení – město je vymezeno na základě integrity vztahů v městském systému, např. dojížděnkou za prací (Čerba, 2003).

3.2.1.2 Sídlíště

Sídlíště je obecně používaný název pro místo dlouhodobě obývané lidmi. Sídlíště se nazývají také nové části měst, často satelitní, které jsou primárně stavěny jako obytné zóny, pro rychle se rozrůstající městskou populaci. Dominantou většiny sídlíšť jsou vícepatrové obytné domy, panelové nebo věžové, s malými až středně velkými obchody, školami a parky. Sídlíště tohoto typu byla stavěna v 40. až 90. letech 20. století na okraji velkých i malých měst. (Sukovity, 1967)

3.2.2 Regionální prostředí

Tento typ prostředí se od lokálního liší svým teritoriálním rozsahem. Zahrnuje v sobě více lokálních prostředí a vytváří tak rozsáhlý územní celek, často s politickým kontextem dané země. Můžeme si ho představit jako prostředí zahrnující více lokalit.

Kraus (2008, s. 97-98) označuje regionální prostředí jako komplex různých seskupení obcí typu městského i venkovského, jehož integrujícím jádrem bývá příslušná metropole. Každý region vedle svých specifických přírodních podmínek má svou kulturu - památky, tradice, zvyky, vzdělávací a kulturní instituce.

Každý region má svůj svébytný charakter, který ho vymezuje vůči ostatním regionům. Zahrnuje v sobě celou řadu institucí, které odvíjejí svou činnost od ekonomických, kulturních a sociálních požadavků dané společnosti. Jedná se již o makroskopické ukazatele, jež nejsou pro naši práci směrodatné. A z povahy zájmu by byly obsáhlé a zbytečně zavádějící.

* * *

Výše jsem tedy uvedl nezbytný výčet informací, jež je třeba brát v potaz, máme-li se zamýšlet nad otázkami a problémy kyberšikany dnešních školáků. Zejména nad otázkami prostředí, v jehož kontextu se kyberšikana odehrává a jehož zevrubný rámec mi má posloužit jako teoretická základna pro praktické bádání.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÁ ČÁST

Kyberšikana je novou formou šikany, která se objevuje zejména u školou povinné mládeže. Je to zejména kvůli tomu, že právě tato věková skupina využívá internetu a jeho služeb nejvíce a tráví tak velkou část svého volného času. Na rozdíl od klasické šikany je však u kyberšikany problém v tom, že útočník většinou není znám, čímž mu jeho anonymita dodává pocit volnosti jednání bez jakýchkoliv důsledků. Tím mohou být útoky vůči oběti častější a mohou mít horší následky. Tato problematika se objevuje a stává se čím dál vážnějším problémem v závislosti na rozvoji komunikačních prostředků, jako jsou mobilní telefony, internet a různé komunikační aplikace. Kvůli velkému výskytu kyberšikany jsem se rozhodl tuto problematiku zkoumat v širším prostředí na základních školách a to ve městě Hodonín a Zlín.

4.1 Cíle výzkumu

Hlavním cílem výzkumu je zjistit, zda existují rozdíly ve výskytu kyberšikany na sídlištních školách v souvislosti s prostředím a pohlavím žáků.

4.1.1 Dílčí díle

- Zjistit, jaký je výskyt kyberšikany na ZŠ v Hodoníně.
- Zjistit, jaký je výskyt kyberšikany na ZŠ ve Zlíně.
- Zjistit, jaká je souvislost mezi výskytem kyberšikany a prostředím.
- Zjistit, jaký je výskyt kyberšikany u chlapců a dívek základních škol.
- Zjistit, jaká je úroveň prevence kyberšikany v jednotlivých městech.

4.2 Hlavní výzkumná otázka

Existují rozdíly ve výskytu kyberšikany na sídlištních základních školách v souvislosti s prostředím a pohlavím žáků?

4.2.1 Dílčí výzkumné otázky

- Jaký je výskyt kyberšikany na ZŠ v Hodoníně?
- Jaký je výskyt kyberšikany na ZŠ ve Zlíně?
- Jaká je souvislost mezi výskytem kyberšikany a prostředím?

- Jaký je výskyt kyberšikany u chlapců a dívek základních škol?
- Jaká je úroveň prevence kyberšikany v jednotlivých městech?

4.3 Stanovení hypotéz

Vzhledem k tomu, že cílem diplomové práce je zjistit, zda existují rozdíly ve výskytu kyberšikany na sídlištních základních školách a prostředím, stanovil jsem si dvě hypotézy, které budou verifikovány nebo falzifikovány.

H1: Existuje rozdíl ve výskytu kyberšikany v Hodoníně a ve Zlíně.

H2: Existuje vztah mezi pohlavím žáků a výskytem kyberšikany.

4.4 Pojetí výzkumu

Zvolil jsem si **kvantitativní výzkum**, protože budu pracovat s větším počtem respondentů. Jedná se o výzkum, který pracuje s číselnými údaji, které se za pomoci matematické statistiky zpracovávají. Ve výzkumu se řeší jeden nebo více problémů. Tento vědecký problém potom představuje řadu navzájem propojených na sobě závislých kroků (Chráška, 2007).

Tuto metodu jsem si vybral z důvodu snadnějšího zpracování získaných údajů, dále kvůli zisku velkého množství informací od velkého množství respondentů a kvůli zajištění anonymity žáků.

V **dotazníku** použiji dva typy otázek a to typ uzavřený a typ polouzavřený. Uzavřené otázky si zvolím kvůli jednoduchosti vyplnění odpovědí pro respondenty, kvůli snadnému zpracování získaných údajů a kvůli nasměrování respondentů na to, co nás zajímá. Polouzavřené otázky, kde se kombinují otevřené otázky s uzavřenými, si zvolím pro upřesnění daných odpovědí.

Výzkumu samotnému předcházet předvýzkum, abych se ujistil o správnosti a kvalitě dotazníku, aby otázky byly srozumitelné a aby následně nedocházelo ke komplikacím s jejich vyplňováním. Tento předvýzkum byl uskutečněn s jedenácti náhodně vybranými respondenty ze stejné věkové skupiny, jakou jsem si zvolil pro realizaci daného výzkumu.

4.5 Výběr respondentů

Pro zkoumanou problematiku byly vybráni žáci osmých tříd základních škol. Výzkum byl realizován ve čtyřech sídlištních ZŠ ve Zlíně (ZŠ Slovenská, ZŠ Okružní, ZŠ Křiby, ZŠ

Malenovice) a ve čtyřech sídlištních ZŠ v Hodoníně (ZŠ Očovská, ZŠ Červené Domky, ZŠ Vančurova, ZŠ Mírové náměstí).

Tuto věkovou skupinu jsem si zvolil, jelikož předpokládám, že se tato problematika nejčastěji projevuje právě u těchto žáků. Domnívám se totiž, že děti v tomto věku už jsou dostatečně zdatní v užívání moderních technologií, ale nejsou natolik zkušené v obraně vůči negativním vlivům, které jejich využívání s sebou přináší.

Pro výzkum jsem si stanovil v každé sídlištní základní škole **jednu 8. třídu**. Předpokládal jsem, že průměrný počet žáků v takové třídě bude 30. Předpoklad se, až na výjimky, vyplnil. Celkově se tedy výzkumu zúčastnilo **115** respondentů **ve Zlíně** a **115** respondentů **v Hodoníně**. Všech respondentů, kteří vyplnili dotazník, bylo tedy nakonec celkem **230**.

Dotazníkového šetření se zúčastnilo **51 chlapců** a **64 dívek** na zlínských sídlištních základních školách a **68 chlapců** a **47 dívek** na hodonínských sídlištních základních školách.

4.6 Způsob zpracování dat

Data získaná dotazníkovým šetřením budou analyzována pomocí programu Microsoft Excel, případně pomocí programu Statistica.

4.6.1 Analýza hypotéz

H1: Existuje rozdíl ve výskytu kyberšikany v Hodoníně a ve Zlíně.

H2: Existuje vztah mezi pohlavím žáků a výskytem kyberšikany.

Hypotézy budou verifikovány nebo falzifikovány pomocí metody chí-kvadrátu. Do kontingenční tabulky budou zanesena data získaná z otázek č. 2 (bydliště respondenta) a č. 9 (otázka mířená na zkušenosti s kyberšikanou). Hypotéza H2 bude analyzována pomocí otázek č. 1 (pohlaví respondenta) a č. 9.

4.6.2 Analýza dílčích výzkumných otázek

Jaký je výskyt kyberšikany na ZŠ v Hodoníně?

Jaký je výskyt kyberšikany na ZŠ ve Zlíně?

Analýza otázek č. 2+9, budou vytvořeny tabulky, které znázorní odpověď na tyto otázky.

Jaký je výskyt kyberšikany u chlapců a dívek základních škol?

Analýza otázek č. 1+9, budou vytvořeny tabulky, které znázorní odpověď na tyto otázky.

Jaká je úroveň prevence kyberšikany v jednotlivých městech?

Analýza proběhne u otázek č. 2 (město) + 11 (preventivní programy na školách), opět bude výsledek graficky znázorněn.

4.7 Limity výzkumu

Největší překážkou výzkumu byla zcela jistě komunikace se zástupci jednotlivých škol. Pouze v jednom případě mi zástupce ředitele umožnil dotazníkové šetření bez jakýchkoliv problémů. V ostatních případech jsem musel o toto šetření žádat několikrát. Nakonec mi všichni zástupci základních škol dotazníkové šetření povolili. U respondentů jsem žádnou překážku ve výzkumu nepozoroval, všichni se výzkumu zúčastnili bez výhrad.

Další překážkou výzkumu bylo, že na některých školách mají málo žáků v jednotlivých třídách. Můj výzkum měl probíhat na každé škole v jedné 8. třídě (30 respondentů). V několika případech se ale stalo, že ve třídě bylo žáků méně. Na jedné škole dokonce pouze 17 žáků. Tento problém mi ale naštěstí vždy pomohli vyřešit zástupci ředitele, kteří pro toto dotazníkové šetření spojili výuku tak, aby ve třídě bylo vždy dostatek žáků-respondentů.

5 ANALÝZA VÝSLEDKŮ A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Tabulka 1 – Počet respondentů výzkumu

Zlín		Hodonín	
Chlapci	Dívky	Chlapci	Dívky
51	64	68	47
115		115	

Podle údajů z tabulky č. 1 můžeme usoudit, že výsledky výzkumu budou věrohodné, počet respondentů je totiž v obou lokalitách stejný.

Výběr neprobíhal záměrně, identický počet respondentů v obou městech je zcela náhodný.

Tabulka 2 – Rozdělení respondentů podle pohlaví a navštěvované základní školy ve Zlíně

Z důvodu zachování anonymity jednotlivých základních škol neuvádím v tabulce názvy těchto základních škol, ale pouze číselné označení.

Zlín	ZŠ 1	ZŠ 2	ZŠ 3	ZŠ 4	Celkem
Chlapci	13	13	8	17	51
Dívky	17	14	22	11	64
Celkem	30	27	30	28	115

Tabulka 3 – Rozdělení respondentů podle pohlaví a navštěvované základní školy v Hodoníně

Z důvodu zachování anonymity jednotlivých základních škol neuvádím v tabulce názvy těchto základních škol, ale pouze číselné označení.

Hodonín	ZŠ 1	ZŠ 2	ZŠ 3	ZŠ 4	Celkem
Chlapci	19	20	13	16	68
Dívky	9	10	16	12	47
Celkem	28	30	29	28	115

Tabulka 4 – Analýza otázky č. 3

Otázka č. 3 měla zjistit, jaké mají respondenti povědomí o pojmu kyberšikana. Žáci měli označit, co si pod tímto pojmem představují.

- a) hádka mezi žáky
- b) kopání a bití spolužáka před třídou
- c) ponižování a urážení žáka pomocí internetu či mobilního telefonu
- d) ponižování a urážení žáka před třídou nebo mimo školu
- e) ničení osobních věcí
- f) pomlouvání

Zlín	Chlapci	Dívky	Celkem	Hodonín	Chlapci	Dívky	Celkem
A	0	0	0	A	0	0	0
B	2	1	3	B	7	5	12
C	44	59	103	C	53	39	92
D	4	4	8	D	7	3	10
E	1	0	0	E	0	0	0
F	0	0	0	F	1	0	1
Celkem	51	64	115	Celkem	68	47	115

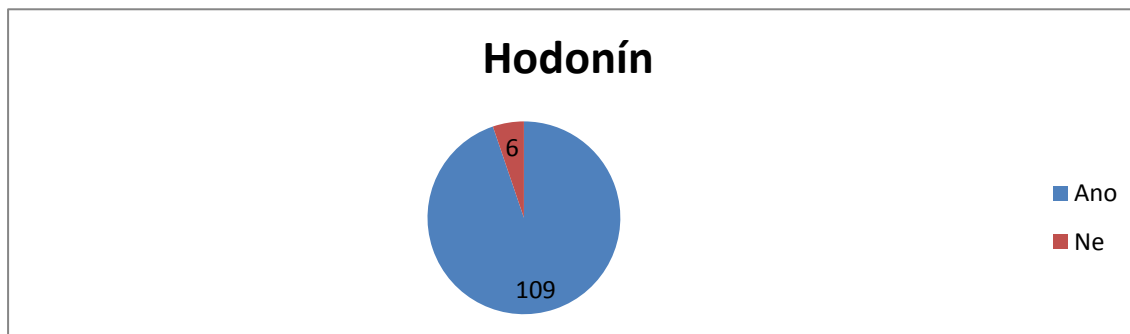
Na základě analýzy této otázky bylo zjištěno, že většina respondentů má povědomí o pojmu kyberšikana. Z celkových 230 respondentů znalo význam pojmu kyberšikana 195 žáků. Větší znalost tohoto pojmu byla zjištěna ve Zlíně, v Hodoníně si pod tímto pojmem několik žáků představovalo fyzické ubližování spolužákovi či ponižování žáka mimo školu.

Graf 1 – Analýza otázky č. 5 – město Zlín

Graf č. 1 znázorňuje, kolik respondentů ze Zlína má vytvořený profil na nějaké sociální síti, jako například Facebook, Twitter, ICQ.

Graf 2 – Analýza otázky č. 5 – město Hodonín

Graf č. 2 znázorňuje, kolik respondentů z Hodonína má vytvořený profil na nějaké sociální síti, jako například Facebook, Twitter, ICQ.

Z celkového počtu respondentů 230 má profil na sociální síti vytvořeno 95% žáků ve zlínských ZŠ a 96% žáků v hodonínských ZŠ. Respondenti v naprosté většině uváděli, že mají vytvořený profil na sociální síti Facebook. Jen malé množství respondentů uvedlo jinou sociální síť (Lidé.cz, Twitter, Badoo).

Tabulka 5 – Analýza otázky č. 6

U této otázky respondenti označovali, co nejčastěji vyhledávají a jaké stránky navštěvují na Internetu. Žáci měli možnost označit více možností.

- a) kultura, hudba, zprávy (kina, divadla, aktuality z domova a ze světa)
- b) sport (výsledky zápasů...)
- c) hry, které se hrají po síti
- d) komunikace (Facebook, ICQ, e-mail, chat, posílání sms...)
- e) filmy (vyhledávání, stahování filmů...)
- f) škola (referáty, domácí úkoly...)
- g) erotika (obrázky, videa...)
- h) jiné (napiš jaké)

Zlín	Chlapci	Dívky	Hodonín	Chlapci	Dívky
A	17	27	A	23	25
B	14	7	B	26	5
C	24	17	C	38	12
D	39	54	D	40	39
E	23	34	E	32	22
F	11	25	F	15	13
G	15	1	G	24	2
H	3	7	H	13	3

Většina respondentů, jak ve Zlíně, tak v Hodoníně, navštěvuje na Internetu nejvíce komunikační portály a sociální sítě. Na druhé příčce vede u chlapců v obou městech hraní her po internetu a u dívek kultura a filmy.

Naopak nejméně navštěvovanými stránkami jsou u chlapců stránky týkající se školy a u dívek stránky erotické.

Respondenti měli také možnost zvolit odpověď „jiné stránky“, v těchto případech se v dotaznících objevily odpovědi jako stahování písní, sledování přírodovědných videí a sledování videí na portálu Youtube.

Tabulka 6 – Analýza otázky č. 7

Otázka č. 7 zkoumala, s kým respondenti na Internetu nejčastěji komunikují. Opět mohli žáci označit více možností.

- a) se členy rodiny
- b) se spolužáky
- c) s kamarády
- d) s přítelem / přítelkyní
- e) s náhodnými lidmi, na které narazíš na Internetu
- f) s jinými lidmi (napiš s jakým)

Zlín	Chlapci	Dívky	Hodonín	Chlapci	Dívky
A	14	23	A	27	15
B	34	44	B	48	23
C	44	59	C	71	30
D	8	14	D	18	10
E	2	3	E	4	2
F	3	2	F	2	2

Většina respondentů komunikuje na Internetu se svými kamarády. Hned po kamarádech následují spolužáci a na třetím místě (ovšem ne na posledním) se umístili členové rodiny.

S náhodnými lidmi, na které narazí na Internetu, komunikují ze Zlína 2 chlapci a 3 dívky a z Hodonína 4 chlapci a 2 dívky. Procentuálně vyjádřeno komunikují s cizími, náhodnými lidmi na internetu 4% respondentů ze Zlína a 5% respondentů z Hodonína.

Opět měli žáci možnosti odpovědět „jinak“ a napsat vlastními slovy, s kým na Internetu komunikují. Objevily se odpovědi jako komunikace s „miláčkem“, se členy klubů, s administrátory her či s náhodnými známostmi.

Tabulka 7 – Analýza otázky č. 8

V mém výzkumu mne také zajímalo, kde všude využívají respondenti připojení k Internetu. Odpovědi na tuto otázku znázorňuje tabulka č. 7. Zde měli žáci opět možnost označit i více než jen 1 odpověď. Při dotazníkovém šetření byli ale požádáni, aby označovali nejlépe jen jednu odpověď, a to tu, která nejlépe vystihuje místo, kde se nejčastěji připojují k Internetu.

- a) doma
- b) ve škole
- c) u kamarádů
- d) v knihovně či internetové kavárně
- e) jinde (napiš kde)

Zlín	Chlapci	Dívky	Hodonín	Chlapci	Dívky
A	48	65	A	62	44
B	18	28	B	34	25
C	19	37	C	26	22
D	16	22	D	11	9
E	3	11	E	11	1

Větší část žáků využívá podle tabulky č. 7 Internet hlavně v prostředí svého domova nebo u kamarádů. Nejméně využívají žáci služeb Internetu v knihovnách a internetových kavárnách. Tento jev byl zcela předpokládaný a logický. V dnešní době, kdy je bezdrátová síť WIFI skoro na každém kroku, je pro žáky nesmyslné, a řekl bych zbytečné, platit za připojení k Internetu v kavárně. Navíc předpokládám, že jen velmi malá část naší mládeže navštěvuje prostory knihovny – veškeré informace se v dnešní době vyhledávají hlavně na Internetu.

U této otázky se také objevily dodatečné odpovědi respondentů. Byly velmi podobné, respondenti využívají Internetu také v restauracích, hospodách, autobusech a nákupních centrech. Velmi častá, dopisovaná odpověď respondentů byla, že využívají připojení k Internetu všude, kde je možnost bezdrátového připojení (WIFI).

Tabulka 8 – Analýza otázky č. 9

U následující otázky si žáci přečetli seznam, který tvořily formy kyberšikany. Následně odpovídali, zda se s nějakou uvedenou formou ve svém životě setkali.

Měli možnost označit více forem, pokud se s nimi setkali. Také zde byla možnost označená písmenem „L“, která znamenala, že se respondent s žádnou uvedenou formou kyberšikany nesetkal. A také se mohli respondenti u této otázky volně vyjádřit, pokud se setkali s jinou formou kyberšikany.

U této otázky byla respondentům zopakována a zdůrazněna skutečnost, že dotazníkové šetření je zcela anonymní, a že se jejich odpovědi nikdo nedozví. Tímto jednáním jsem chtěl docílit toho, aby se respondenti nebáli označit ty formy kyberšikany, se kterými se opravdu setkali. Na jedné zúčastněné ZŠ se mne respondent přímo zeptal, zda je dotazník opravdu anonymní a zda se jejich odpovědi nedostanou k jejich učitelům.

Formy kyberšikany uvedené v dotazníku:

- a) Někdo mě nahrával a pak tuto nahrávku zveřejnil na internetu (Youtube, Facebook, apod.)
 - b) Někoho jsem bez jeho souhlasu nahrával/a, a pak jsem tuto nahrávku zveřejnil/a na internetu (Youtube, Facebook, apod.)
 - c) Někdo mě ponížil nebo si ze mě dělal legraci na internetu.
 - d) Někdo mě ponížil nebo si ze mě dělal legraci přes mobilní telefon.
 - e) Někdo mě vyprovokoval, poté vyfotil a tuto fotku šířil po Internetu.
 - f) Někdo o mně napsal nenávistný článek, který obsahoval nepravdivé informace.
 - g) Někdo mě pomlouval na veřejných chatovacích serverech.
 - h) Někdo vytvářel mé fotomontáže.
 - i) Někdo bez mého souhlasu zveřejňoval mé soukromé zprávy.
 - j) Někdo se ve veřejných diskuzích na Internetu podepisoval mým jménem.
 - k) Moje fotka nebo video bylo zveřejněno proti mé vůli na internetu.
- Pokud byla tvoje fotka či video někde zveřejněno, uveď prosím kde*
- l) Nesetkal/a jsem se žádnou z uvedených situací.
 - m) Setkal/a jsem se s jinou situací/situacemi

Napiš prosím, s jakou situací jsi se setkal/a

Zlín	Chlapci	Dívky	Hodonín	Chlapci	Dívky
A	6	8	A	11	5
B	2	1	B	4	1
C	6	10	C	15	10
D	2	3	D	6	1
E	1	4	E	3	3
F	4	9	F	6	7
G	5	10	G	11	5
H	2	1	H	6	2
I	3	0	I	5	1
J	5	5	J	5	5
K	3	8	K	6	7
L	30	32	L	29	19
M	0	1	M	4	4

Výsledky této otázky byly pro mne velmi překvapivé. Většina žáků se nesetkala ani s jednou formou kyberšikany.

Forma kyberšikany, kterou respondenti označovali nejčastěji, bylo ponižování či děláni si legrace z někoho na Internetu. Další nejčastější odpovědi bylo nahrávání žáků na video a poté zveřejňování tohoto videa. Na třetím místě se umístilo pomlouvání na veřejných serverech.

Pouze 6 chlapců a 2 dívky se v dotazníku přiznali, že někoho bez jeho souhlasu nahrávali a pak tuto nahrávku zveřejnili na Internetu. Z celkového počtu 230 respondentů sedí pouze 3% žáků přiznali k aktivní účasti na konkrétní formě kyberšikany. V rámci obou měst to tedy jsou 2% žáků ve Zlíně a 4% žáků v Hodoníně. Ovšem tyto procenta se netýkají všech forem kyberšikany, jen jedné, specifické.

Žáci měli u této otázky možnost se vyjádřit o tom, kde se na Internetu objevily bez jejich souhlasu jejich fotografie či videa. Žáci, kteří označili tuto možnost, se vyjádřili ve-

směs všichni stejně – jejich fotografie či video se objevilo na sociální síti Facebook, případně Youtube.

Tabulka 9 – Analýza otázky č. 10

Každý člověk, který by se setkal s nějakou formou kyberšikanou, by se nějakým způsobem zachoval. Někdo by kontaktoval Policii, někdo se svěřil rodičům nebo kamarádům. Určitě by se našla skupina jedinců, kteří by si tuto zkušenost nechali pro sebe nebo by ji ignorovali. Jak by se k této skutečnosti postavili respondenti mého výzkumu, zkoumala otázka č. 10. Respondenti měli možnost označit i více odpovědí nebo se k této otázce vyjádřit vlastními slovy.

Jak by tedy respondenti tohoto výzkumu řešili problém s kyberšikanou?

- a) svěřili by se rodičům
- b) ohlásili by to na Policii
- c) svěřili by se učitelům
- d) svěřili by se kamarádovi
- e) nechali by si to pro sebe
- f) ignorovali by to
- g) neví, co by měli udělat
- h) jiné...

Zlín	Chlapci	Dívky	Hodonín	Chlapci	Dívky
A	31	37	A	30	28
B	6	6	B	8	3
C	3	11	C	5	10
D	15	30	D	25	26
E	4	2	E	5	2
F	18	10	F	30	12
G	0	3	G	3	3
H	5	9	H	8	4

Podle odpovědí by takovouto situaci řešili chlapci s rodiči nebo by situaci ignorovali. Do dotazníku ovšem také hodně chlapců dopsalo poznámku, že by tuto situaci řešili po svém, a to fyzickým útokem.

U dívek byly nejčastější odpovědi poněkud jiné. Situaci by také řešily s rodiči nebo s kamarády. Dále dívky dopsaly, že by se snažily s dotyčným člověkem problém řešit. Snažily by se zjistit, proč to dělá, případně by kontaktovaly operátora či administrátora serveru, aby zablokoval čísla či účty.

Následující otázky (č. 11, č. 12) se týkají úrovně prevence kyberšikany na jednotlivých základních školách v obou městech

Tabulka 10 – Analýza otázky č. 11

U této otázky žáci velmi jednoduše odpovídali (možnosti pouze Ano/Ne), zda se setkali s nějakým programem prevence kyberšikany. Žákům bylo vysvětleno, že se nemusí jednat pouze o preventivní programy organizované základní školou, ale také o nejrůznější akce a další programy pořádané v jejich okolí, kterých se mohli zúčastnit.

Respondenti odpovídali následovně:

Zlín	Chlapci	Dívky	Hodonín	Chlapci	Dívky
Ano, zúčastnil/a jsem se	39	46	Ano	42	34
Ne, nezúčastnil/a jsem se	12	18	Ne	26	13

Výsledky z této tabulky jsou velmi pozitivní – většina žáků se již nějakého programu prevence kyberšikany zúčastnila. Po dokončení dotazníkového šetření jsem u pedagogů zjišťoval, zda tyto preventivní programy škola organizuje. Ve většině případů mi bylo sděleno, že pokud školu kontaktuje nějaká osvětová společnost s nabídkou preventivní přednášky, škola tuto nabídku většinou přijme. Žáci mají ale údajně také možnost účastnit se nejrůznějších preventivních programů v rámci zájmových kroužků a dalších volnočasových aktivit.

Tabulka 11 – Analýza otázky č. 12

Poslední otázka v dotazníku zjišťovala, jestli žáci znají nějaké internetové stránky, které se problematikou kyberšikany zabývají. V případě, že nějakou stránku respondenti znali, tak byli požádáni, aby napsali, jakou stránku konkrétně znají.

Zlín	Chlapci	Dívky	Hodonín	Chlapci	Dívky
Ano, znám	0	1	Ano	1	7
Ne, neznám	51	63	Ne	67	40

Vzhledem k výsledkům z předchozí tabulky č. 10 jsou výsledky z tabulky č. 11 velmi smutné. Z celkového počtu 230 respondentů zná nějakou stránku o kyberšikaně pouze 9 žáků, čili pouhé 4%. Tyto výsledky jsou zarážející hlavně z toho důvodu, že preventivních programů na téma Kyberšikana se zúčastnilo 70% respondentů, ale povědomí o stránkách s touto problematikou mají pouze 4% žáků.

Vysvětlení nalézám jediné – žáky toto téma zcela nezajímá, raději se věnují jiným tématům či jiné činnosti, a preventivních programů se účastní pouze v rámci výuky na ZŠ, případně je tento preventivní program zařazen do programu jejich zájmových kroužků. Pokud by se totiž preventivních programů účastnili sami, aktivně, určitě by si zapamatovali alespoň některou ze základních webových stránek o kyberšikaně.

V rámci rozdělení respondentů „Zlín/Hodonín“ je znalost internetových stránek s tematikou kyberšikany následující. Ve Zlíně znala nějakou takovou stránku pouze jedna žákyně, ovšem nevedla jakou. V Hodoníně znalo tyto stránky 8 žáků, uvedli stránky „kyberšikana.cz“, „e-bezpečí“ a „Facebook“.

6 ANALÝZA VÝSLEDKŮ K OVĚŘOVÁNÍ HYPOTÉZ

Hypotéza 1

H1: Existuje rozdíl ve výskytu kyberšikany v Hodoníně a ve Zlíně.

H1₀: Ve výskytu kyberšikany ve Zlíně a Hodoníně není statisticky významný rozdíl.

H1_A: Kyberšikana se vyskytuje ve vyšší míře ve Zlíně než v Hodoníně.

Analýza výsledků k ověření hypotézy 1

K verifikaci této hypotézy posloužily výsledky z otázek č. 2 a 9. Otázka č. 9 obsahuje více možností, ze kterých mohli respondenti vybírat. Ověřování hypotéz proběhlo metodou chí-kvadrátu, a pro tyto účely byly některé možnosti u otázky č. 9 sloučeny na základě podobnosti.

A – zveřejňování nahrávky či fotografií bez vědomí či souhlasu dotčeného

B – ponižování dotčeného na internetu

C – pomlouvání na veřejných chatovacích serverech

D – šíření výsměšných fotografií

E – zveřejňování soukromých zpráv

F – žádné zkušenosti s kyberšikanou

	A	B	C	D	E	F	celkem
Zlín	28 (29,79)	21 (25,46)	28 (27,39)	8 (10,57)	13 (13,93)	62 (52,85)	160
Hodonín	34 (32,21)	32 (27,53)	29 (29,61)	14 (11,43)	16 (15,07)	48 (57,15)	173
celkem	62	53	57	22	29	110	333

Testové kritérium	6,11	Hladina významnosti	0,05
Počet stupňů volnosti kontingenční tabulky	5	Kritická hodnota testového kritéria	11,07

Kritická hodnota testového kritéria je vyšší než testové kritérium. Na základě této skutečnosti **přijímám alternativní hypotézu.**

Na základě verifikace hypotézy č. 1 můžeme říci, že kyberšikana se vyskytuje ve vyšší míře ve Zlíně než v Hodoníně.

Hypotéza 2

H2: Existuje vztah mezi pohlavím žáků a výskytem kyberšikany.

H2₀: Ve výskytu kyberšikany u chlapců a dívek není statisticky významný rozdíl.

H2_A: Kyberšikana se vyskytuje ve vyšší míře u chlapců než u dívek.

Analýza výsledků k ověření hypotézy 2

K verifikaci této hypotézy posloužily výsledky z otázek č. 1 a 9. Otázka č. 9 obsahuje více možností, ze kterých mohli respondenti vybírat. Ověřování hypotéz proběhlo metodou chí-kvadrátu, a pro tyto účely byly některé možnosti u otázky č. 9 sloučeny na základě podobnosti.

A – zveřejňování nahrávky či fotografií bez vědomí či souhlasu dotčeného

B – ponižování dotčeného na internetu

C – pomlouvání na veřejných chatovacích serverech

D – šíření výsměšných fotografií

E – zveřejňování soukromých zpráv

F – žádné zkušenosti s kyberšikanou

	A	B	C	D	E	F	Celkem
chlapci	32 (32,77)	29 (28,01)	26 (30,13)	12 (11,63)	18 (15,33)	59 (58,14)	176
dívky	30 (29,23)	24 (24,99)	31(26,87)	10 (10,37)	11 (13,67)	51 (51,86)	157
celkem	62	53	57	22	29	110	333

Testové kritérium	2,33	Hladina významnosti	0,05
Počet stupňů volnosti kontingenční tabulky	5	Kritická hodnota testového kritéria	11,07

Kritická hodnota testového kritéria je vyšší než testové kritérium. Na základě této skutečnosti **přijímám alternativní hypotézu.**

Na základě verifikace hypotézy č. 2 můžeme říci, že kyberšikana se vyskytuje ve vyšší míře u chlapců než u dívek.

7 SHRUTÍ VÝZKUMU

Hlavním cílem mého výzkumu bylo zjistit, jaký je výskyt kyberšikany na sídlištních základních školách, a to ve dvou městech – Zlín a Hodonín. Město Zlín bylo vybráno z důvodu mého studia v tomto městě. Město Hodonín jsem zvolil jednak z důvodu, že z tohoto města pocházím, ale také proto, že jsem měl možnost absolvovat stáž na OSPOD Hodonín, kde jsem získal potřebné informace o výskytu kyberšikany. Vzhledem ke značnému výskytu tohoto fenoménu jsem se tedy rozhodl porovnat výskyt kyberšikany v těchto městech.

Pro výzkum v mé diplomové práci jsem se rozhodl pro kvantitativní výzkum, konkrétně jsem použil metodu dotazníkového šetření, která se mi jevila optimální z důvodu zachování anonymity žáků a také získání velkého množství informací od mnoha respondentů. Po rozdělení dotazníků respondentům činila návratnost vyplněných archů 100%, což považuji za velmi kladné a vážím si zájmu a ochoty žáků ZŠ, na které jsem se pro potřeby výzkumu obrátil. Výzkum proběhl na listopadu 2013 a nakonec se jej zúčastnilo 230 žáků 8. tříd sídlištních základních škol. Z toho 115 žáků z Hodonína a 115 žáků ze Zlína.

Stanovil jsem si dvě hypotézy, které byly pomocí metody chí-kvadrátu verifikovány. V obou případech byly tedy přijaty alternativní hypotézy.

Analýzou první hypotézy bylo ověřeno, že kyberšikana se ve vyšší míře vyskytuje ve městě Zlín. Analýza druhé hypotézy přinesla výsledek, že v případě pohlaví respondentů se kyberšikana vyskytuje více u chlapců.

Ke hlavní výzkumné otázce byly také stanoveny dílčí výzkumné otázky, které byly pomocí dotazníkového šetření na základních školách a následné analýze získaných dat zodpovězeny.

Výzkumem bylo zjištěno, že 90% žáků ze Zlína zná pravý význam pojmu kyberšikana. Ve městě Hodonín bylo toto procento nižší, a to konkrétně 80%. V Hodoníně si pod tímto pojmem někteří žáci představovali fyzické ubližování či ponižování spolužáka mimo školu.

Očekávaný výsledek přinesl graf, který vznikl analýzou otázky č. 5. Většina respondentů má vytvořen profil na nějaké sociální síti, jako například Facebook, ICQ, atd. Ve Zlíně má takový profil 95% žáků a v Hodoníně 96%.

Na Internetu navštěvují žáci většinou stránky týkající se komunikace, hraní her po síti, případně filmy a kulturu. Nejméně navštěvují respondenti z obou měst stránky spojené školou. Na Internetu žáci komunikují nejčastěji se svými kamarády a spolužáky. Komunikování s cizími, náhodnými lidmi na Internetu přiznaly v dotaznících pouze 4% respondentů ze Zlína a 3% respondentů z Hodonína. Respondenti využívají připojení k Internetu převážně v prostředí svého domova a u svých kamarádů, velká část respondentů do dotazníku připsala, že využívají Internet všude, kde je bezdrátové WIFI připojení.

Většina žáků uvedla v dotazníku, že se nesetkali s žádnou formou kyberšikany. Ti, kteří měli s tímto pojmem svoji zkušenost, nejčastěji uváděli, že si z nich někdo dělal legraci na Internetu, také že je někdo nahrával a nahrávky poté zveřejňoval a také že je někdo pomlouval na veřejných chatovacích serverech. K aktivní formě kyberšikany (nahrávání někoho, pomlouvání, atd) se přiznali 2 chlapci a jedna dívka ze zlínských ZŠ a 4 chlapci a 1 dívka z hodonínských ZŠ.

Dále respondenti uvedli, že by se s problémem spojeným s kyberšikanou svěřili rodičům. Respondenti, kteří by tento problém neřešili s rodiči, by se svěřili kamarádům, případně by situaci ignorovali.

Poslední dílčí výzkumná otázka, ovšem velmi důležitá, se týkala prevence kyberšikany. V tomto případě uvedlo 74% respondentů, že se zúčastnili nějakého preventivního programu, který byl zaměřen na prevenci kyberšikany. V Hodoníně se takového programu zúčastnilo 66% respondentů.

Přestože se preventivních programů zúčastnila více než polovina respondentů, tak velmi málo z nich má povědomí o internetových stránkách s tematikou kyberšikany. Ve Zlíně je to pouze 1 dívka a v Hodoníně 1 chlapec a 7 dívek. Tito žáci uvedli v dotazníku, že znají stránky www.kyberšikana.cz a www.e-bezpeci.cz.

Všechny zúčastněné sídlištní základní školy, respektive vyučující, kteří byli dotazníkovému šetření přítomni, si výsledky tohoto výzkumu vyžádali. Tuto skutečnost shledávám velmi pozitivní. Na základě mého výzkumu si mohou ověřit, jak moc je na jejich škole fenomén kyberšikany rozšířen. Velmi zajímavé pro srovnání v rámci jednotlivých měst, případně také v rámci jednotlivých škol, by bylo, kdyby se podobný výzkum realizoval

také v listopadu roku následujícího, tedy roku 2014. Podle výsledků obou výzkumů by se dalo zjistit, zda si zástupci jednotlivých škol vzali výsledky původního výzkumu takzvaně „k srdci“, a s problematikou kyberšikany na své škole pracovali. Určitě bych doporučil výsledky mého výzkumu metodikům prevence na jednotlivých školách.

ZÁVĚR

V mé práci se věnuji kyberšikaně jako fenoménu, který se vyskytuje mimo jiné mezi žáky základních škol. Cílem mého zkoumání bylo zjistit, jaké rozdíly jsou mezi výskytem kyberšikan v jednotlivých prostředích, v mém případě konkrétně ve městech Zlín a Hodonín. V první kapitole se věnuji tématu tradiční šikany, neboť to považuji za stěžejní a vychází pro kvalitní provázanost a logickou kontinuitu, při pokračování přes téma samotné kyberšikany až po zakončení teoretické části tématem prostředí, coby potencionálního prostoru výskytu kyberšikany. Díky nastudování literatury, porovnání jednotlivých hledisek a zjištění charakteristických znaků kyberšikany, jsem mohl sestavit dotazník, prostřednictvím kterého jsem získal odpovědi na své výzkumné otázky. Musím říci, že navzdory poměrně velké obeznámenosti veřejnosti s tématem kyberšikany, jde o téma, které není nijak snadné zpracovávat. Velmi jsem proto ocenil ochotu respondentů, kteří mi ochotně vyplnili dotazníky, díky čemuž se zkrátila doba nutná ke zhotovení praktické části. Doufám, že výsledky mého výzkumu budou zajímavé a také doufám, že inspirují další studenty a výzkumníky k bádání v oblasti kyberšikany, která je sice známým, ale z velké části neprobádaným, a především vážným tématem.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Vyd. 1. Praha: ISV, 2003. 197 s. ISBN 80-86642-08-9.

ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013, 150 s. ISBN 978-80-210-6374-7.

CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.

JIRÁSEK, P., NOVÁK, L., POŽÁR, J. *Výkladový slovník kybernetické bezpečnosti*. Policejní akademie ČR a česká pobočka AFCEA, 2012. ISBN 978-80-7251-378-9.

JIROVSKÝ, Václav. *Kybernetická kriminalita: nejen o hackingu, crackingu, virech a trojských koních bez tajemství*. Praha: Grada, 2007, 284 s. ISBN 978-80-247-1561-2.

KOČÍ, Vladimír. *Environmentální dopady: posuzování životního cyklu*. Praha: Vysoká škola chemicko-technologická v Praze, 2013, 131 s. ISBN 978-80-7080-858-0.

KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001. 256 s. ISBN 80-7178-513-X.

KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. 336s. ISBN 978-80-7367-871-5.

KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2000. 128 s. ISBN 80-7178-409-5.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. 216 s. ISBN: 978-80-7367-383-3.

KYRIACOU, Christian. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál, 2005. 152 s. ISBN 80-7178-945-3.

PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Vyd. 4. Praha : Portál, 2003. 324 s. ISBN 80-7178-772-8 .

ROGERS, Vanessa. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Praha: Portál, 2011. 97 s. ISBN 978-80-7367-984-2.

ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. 95 s. ISBN 80-7178-049-9.

ŘÍČAN, P., JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. 160 s. ISBN 978-80-247-2991-6.

SUKOVITÝ, Augustin. *Městské a průmyslové sítě*. Praha: Státní nakl. technické literatury, 1967. 325 s.

Internetové zdroje

Co je kyberšikana? *E-bezpečí* [online]. © 2009 [cit. 2013-03-23]. Dostupné z: <http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/14/39/lang,czech/>

Jak se bránit. *Kyberšikana.eu* [online]. © 2013 [cit. 2013-03-23]. Dostupné z: <http://www.kybersikana.eu/jak-se-branit/>

Jak se chránit před kyberšikanou a jak se bránit kyberútočníkům. *E-Bezpečí* [online]. 2009 [cit. 2013-03-23]. Dostupné z: <http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/27/39/lang,czech/>

KUŽEL, Stanislav. Kybernetická kriminalita I: Co se děje v kyberprostoru. *BusinessIT.cz* [online]. © 2011-2013 [cit. 2013-03-22]. ISSN 1805-0522. Dostupné z: <http://www.businessit.cz/cz/kyberneticka-kriminalita-i-co-se-deje-v-kyberprostoru.php>

Bezpečný Internet dětem. Naše dítě. *Nasedite.cz* [online]. © 2012 [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: http://www.nasedite.cz/cs/projekty/bezpecny_internet_detem

O kyberšikaně. *Kyberšikana.eu* [online]. © 2013 [cit. 2013-03-23]. Dostupné z: <http://www.kybersikana.eu/o-kybersikane/>

Projevy kyberšikany. *Kyberšikana.eu* [online]. © 2013 [cit. 2013-03-23]. Dostupné z: <http://www.kybersikana.eu/search/label/Projevy%20kyber%C5%A1ikany/>

STOP cyberbullying: What methods work with the different kinds of cyberbullies? *Stopcyberbullying.org* [online]. © 2012 [cit. 2014-04-02]. Dostupné z: <http://stopcyberbullying.org/parents/howdoyouhandleacyberbully.html>

What is environment? definition and mening. *BusinessDictionary.com* [online]. © 2013 [cit.2013-03-22]. Dostupné z: <http://www.businessdictionary.com/definition/environment.html>

Další použité zdroje

Kyberšikana a její prevence. Příručka pro učitele.

Vydáno 2009. ISNB 978-80-86961-78-1

Tato příručka vznikla v rámci projektu „Prevence nebezpečných komunikačních praktik při využití ICT“, podpořeného v rámci „PROGRAMU PODPORY NEINVESTIČNÍCH PROJEKTŮ PREVENCE KRIMINALITY OBCÍ 2009“

Kyberšikana – Jak se nestát obětí

Osvětová brožura, kterou vydalo oddělení prevence sociálně-patologických jevů Městské policie Hodonín.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ZŠ Základní škola

Apod. A podobně

Atd. A tak dále

SEZNAM OBRÁZKŮ

Graf 1 – Analýza otázky č. 5 – město Zlín	55
Graf 2 – Analýza otázky č. 5 – město Hodonín	55

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 – Počet respondentů výzkumu.....	53
Tabulka 2 – Rozdělení respondentů podle pohlaví a navštěvované základní školy ve Zlíně	53
Tabulka 3 – Rozdělení respondentů podle pohlaví a navštěvované základní školy v Hodoníně	53
Tabulka 4 – Analýza otázky č. 3	54
Tabulka 5 – Analýza otázky č. 6	56
Tabulka 6 – Analýza otázky č. 7	57
Tabulka 7 – Analýza otázky č. 8	58
Tabulka 8 – Analýza otázky č. 9	59
Tabulka 9 – Analýza otázky č. 10	61
Tabulka 10 – Analýza otázky č. 11	62
Tabulka 11 – Analýza otázky č. 12	63

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P1 - Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dotazník

Milí žáci,

rád bych Vás tímto poprosil o vyplnění krátkého dotazníku, který Vám zabere maximálně 5 minut. Dotazník je zcela **anonymní**. Vaše odpovědi prosím **zakroužkujte** a odpovídejte prosím **pravdivě**.

Předem děkuji za Váš čas.

1) Jsi:

- a) dívka
- b) chlapec

2) Navštěvuješ školu:

- a) V Hodoníně
- a) Ve Zlíně

3) Co si představíš pod pojmem kyberšikana? (1 odpověď)

- a) hádka mezi žáky
- b) kopání a bití spolužáka před třídou
- c) ponižování a urážení žáka pomocí internetu či mobilního telefonu
- d) ponižování a urážení žáka před třídou nebo mimo školu
- e) ničení osobních věcí
- f) pomlouvání

5) Máš vytvořen profil na sociální síti (Facebook, Twitter, ICQ..)?

- a) ano
- b) ne

6) Co nejčastěji navštěvuješ na internetu? (můžeš zakroužkovat více odpovědí)

- a) kultura, hudba, zprávy (kina, divadla, aktuality z domova a ze světa, vyhledávání a stahování písni, ...)
- b) sport (výsledky zápasů...)
- c) hry, které se hrají po síti
- d) komunikace (Facebook, ICQ, e-mail, chat, posílání sms...)
- e) filmy (vyhledávání, stahování filmů..)
- g) škola (referáty, domácí úkoly..)
- i) erotika (obrázky, videa..)
- j) jiné (napiš jaké)

7) S kým komunikuješ na internetu? (můžeš zakroužkovat více odpovědí)

- a) se členy rodiny
- b) se spolužáky
- c) s kamarády
- d) s přítelem / přítelkyní
- e) s náhodnými lidmi, na které narazíš na Internetu
- f) s jinými lidmi (napiš s jakými)

8) Kde všude využíváš internet? (můžeš zakroužkovat více odpovědí)

- a) doma
- b) ve škole
- c) u kamarádů
- d) v knihovně či internetové kavárně
- e) jinde (napiš kde)

9) Setkal/a jsi se někdy s některou z následujících situací? (pokud ano, zakroužkuj se kterou) (můžeš zakroužkovat více odpovědí)

- a) Někdo mě nahrával a pak tuto nahrávku zveřejnil na internetu (Youtube, Facebook, apod.)
- b) Někoho jsem bez jeho souhlasu nahrával/a, a pak jsem tuto nahrávku zveřejnil/a na internetu (Youtube, Facebook, apod.)
- c) Někdo mě ponížil nebo si ze mě dělal legraci na internetu.
- d) Někdo mě ponížil nebo si ze mě dělal legraci přes mobilní telefon.
- e) Někdo mě vyprovokoval, poté vyfotil a tuto fotku šířil po Internetu.
- f) Někdo o mně napsal nenávistný článek, který obsahoval nepravdivé informace.
- g) Někdo mě pomlouval na veřejných chatovacích serverech.
- h) Někdo vytvářel mé fotomontáže.
- i) Někdo bez mého souhlasu zveřejňoval mé soukromé zprávy.
- j) Někdo se ve veřejných diskuzích na Internetu podepisoval mým jménem.
- k) Moje fotka nebo video bylo zveřejněno proti mé vůli na internetu.

Pokud byla tvoje fotka či video někde zveřejněno, uveď prosím kde...

- l) Nesetkal/a jsem se žádnou z uvedených situací.
- m) Setkal/a jsem se s jinou situací/situacemi

Pokud byla tvoje fotka či video někde zveřejněno, uveď prosím kde...

10) Pokud by tě někdo obtěžoval přes internet nebo mobilní telefon, jak by ses zachoval(a)? (můžeš zakroužkovat více odpovědí)

- a) svěřil (a) bych se rodičům
- b) ohlásil (a) bych to na policii
- c) svěřil (a) bych se učiteli
- d) svěřil (a) bych se kamarádovi
- e) nechal (a) bych si to pro sebe
- f) ignoroval (a) bych to
- g) nevím, co bych měl (a) udělat
- h) jiné.....

11) Setkal(a) jsi se někdy s programem prevence kyberšikaný? (přednáška o kyberšikaně ve škole, volnočasové aktivity zaměřené na kyberšikanu, apod.)

- a) ano
- b) ne

12) Znáš nějaké internetové stránky, zabývající se kyberšikanou?

- a) ano
- b) ne

Pokud ano, tak jaké...

Děkuji za vyplnění tohoto dotazníku.

Bc. Marek Prokop
Fakulta humanitních studií
Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně